

Katja Mäkiö

Kuoromusiikin mahdollisuudet luterilaisessa messussa

Radiojumalanpalvelusten valmistelu ja toteutus

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikin koulutusohjelma

Musiikkipedagogi (AMK)

Opinnäytetyö

8.5.2015

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Katja Mäkiö Kuoromusiikin mahdollisuudet luterilaisessa messussa. Radiojumalanpalvelusten valmistelu ja toteutus 72 sivua 8.5.2015
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogin suuntautumisvaihtoehto
Ohjaajat	MuT Annu Tuovila MuT Minna Muukkonen
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on laajentaa kuoronjohtajien ja kuorolaulajien tietämystä luterilaisen messun rakenteesta ja sisällöstä sekä antaa lisää tietoa niistä messun kohdista, jotka voidaan toteuttaa kuoromusiikin keinoin. Tämä työ avaa messumusiikin ohjelmistosuunnittelun lähtökohtia ja antaa konkreettisia ehdotuksia ja esimerkkitoteutuksia messuista kuoron kanssa. Olen havainnut kanttorin työssäni helsinkiläisessä seurakunnassa, että kuoronjohtajat, kuorolaulajat sekä solistit tarvitsevat lisää tietoa kirkkovuodesta ja jumalanpalveluselämästä.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä kerron radiojumalanpalvelusten valmisteluprosessista Oulunkylän seurakunnassa vuonna 2013 - 2014 ja käytän esimerkkeinä radiointien pohjalta syntyneitä musiikillisia kokonaisuuksia. Kerron ohjelmistovalintojen ja kokonaisuuksien suunnittelusta, radiomessukurssista sekä harjoittelusta kuorojen kanssa. Taustatiedoksi tarkastelen messun uudistustyötä, joka tehtiin 1990 luvulla ja sen tarjoamia musiikillisia toteutustapoja ja uusia käyttöön otettuja liturgisia sävelmistöjä. Käyn läpi messumusiikin suunnittelun lähtökohtia ja periaatteita sekä kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelusmusiikkia. Esittelen luterilaisen messun rakenteen kuoromusiikin näkökulman kautta ja havainnollistan mahdollisia toteuttamistapoja. Käyn läpi vuorovirsikäytäntöjä, psalmimusiikin toteuttamisen periaatteita sekä ehtoollismusiikin valinnan periaatteet, puheosia jaksottavien rukouslaulujen käytön, vastausmusiikin funktion ja muut mahdolliset kuorolaulujen paikat. Esimerkkitoteutukset annan sekä kantaattimessusta että klassisen läpisävelletyn messun sijoittumisesta luterilaisen messumme rakenteeseen.</p> <p>Yhteistyö alueen kuorojen ja soitinyhtyeiden kanssa rikastuttaa monin tavoin seurakunnan musiikki- ja jumalanpalveluselämää. Toisaalta seurakunta resurssineen ja hyvine harjoittelu- ja konserttitiloineen on mahdollistamassa useiden kuorojen toimintaa. Haluan tällä opinnäytetyöllä auttaa ja vahvistaa tätä vuorovaikutusta ja lisätä molempia osapuolia innoittavaa yhteistyötä. Kuorolaiset ovat suuri seurakuntien vapaaehtoistyöntekijöiden joukko ja resurssi. Tällä työllä haluan antaa kuorojen laulajille lisää tietoa messun musiikista ja motivoita ja innostaa heitä kirkkomusiikin aarteiden pariin.</p>	
Avainsanat	kuoro, jumalanpalvelus, messu, liturgia, messusävelmistö, virsi, kantaatti, kirkkomusiikki, radiojumalanpalvelus, radiointi, kirkkovuosi, psalmi

Author Title Number of Pages Date	Katja Mäkiö Choral Music in Evangelical Lutheran Mass - Preparation and Implementation of Radio Church Services 72 pages 8th May 2015
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy
Supervisors	Annu Tuovila, DMus Minna Muukkonen, DMus
<p>The purpose of my final project is to increase choir conductors' and choir singers' knowledge of the liturgy and content of the Evangelical Lutheran mass and give more information of the liturgical parts that can use choral music. This study introduces the starting points of choir repertoire planning in a Lutheran mass and gives concrete advice and examples. In my work as a cantor in a parish in Helsinki, that choral conductors, singers and soloists need more information about liturgical year and worship services.</p> <p>In this final project, I report on the process of preparing for church services to be broadcast live in the Oulunkylä Parish in years 2013 and 2014. I discuss their musical programs and describe the choir repertoire selection, program planning, a course on church mass broadcasting and rehearsing with choirs.</p> <p>I give an overview of the 1990s liturgical reform and reflect on its new musical possibilities and liturgical music. I discuss the foundation and principles of music planning for weekly worship services and church holidays. I introduce the contents of the Lutheran mass from the perspective of choral repertoire and clarify it with examples. I deal with the possibilities of singing hymns where the choir and the congregation alternate singing, psalms, prayers and music between Bible reading and in Holy Communion. I also give examples of cantata masses and five-part classical choral masses.</p> <p>Collaboration between the parish and the choirs and instrumental groups of the area is in many ways fruitful. For example, the parish can offer the choirs possibilities to practice in a good premises and organize their own concerts in churches. I hope this final project will help to increase interaction and collaboration. In the parishes, choir singers form a big group of volunteers and a valuable resource. I want give them more information about mass music and motivate and inspire them to sing the gems of sacred music.</p>	
Keywords	Choir, worship service, mass, liturgy, hymn, psalm, cantata, church music, sacred music, radio broadcast of a church service, liturgical year

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Radiojumalanpalvelus kanttorin ja kuoronjohtajan työtehtävänä	3
2.1	Lähtökohdat	3
2.2	Musiikilliset kokoonpanot ja ohjelmistosuunnittelu	3
2.3	Radiomessukurssi	5
2.4	Kuorojen valmistelu radiointeihin	7
2.5	Tammikuun radiojumalanpalvelus	9
2.6	Pitkäperjantain jumalanpalveluksen radioinnin valmistelu ja toteutus	9
3	Radiojumalanpalvelusten kaavat	12
3.1	Tammikuun radiointi	13
3.2	Pitkäperjantain radiointi	19
4	Kuoro ja kuoronjohtaja messussa tai jumalanpalveluksessa	26
4.1	Mikä on messu, entä jumalanpalvelus?	26
4.2	Perustiedot kirkkovuodesta	28
4.3	Jumalanpalvelusuudistus ja sen tuomat musiikilliset mahdollisuudet	31
4.4	Messusävelmistöt	33
4.4.1	Ensimmäinen sävelmäsarja	34
4.4.2	Toinen sävelmäsarja	34
4.4.3	Kolmas sävelmäsarja	35
4.4.4	Neljäs sävelmäsarja	35
4.5	Messumusiikin suunnittelu ja valinta	36
4.6	Juhla-aikojen ja erityispyhien kirkkomusiikki	39
5	Kuoron tehtävät ja mahdollisuudet messussa	41
5.1.	Hyvä virsilaulu on kuoron tärkein tehtävä	41
5.2	Vuorovirsikäytännöt	42
5.3	Psalmimusiikki	44
5.3.1	Psalmisävelmät	45
5.3.2	Psalmin sijoittaminen sävelmäkaavaan	47
5.4	Tekstimusiikki eli kantaatit ja motetit	49
5.6	Läpisävelletyt, klassiset messut	57
5.7	Esimerkkitoteutus klassisesta kuoromessusta	58

5.8	Ehtoollismusiikki	63
5.9	Offertoriomusiikki	64
5.10	Puheosia jaksottavien rukouslaulujen käyttö	64
5.10.2	Yhteinen esirukous	65
5.10.3	Musiikki kuolleiden muistamisen yhteydessä	65
5.10.4	Halleluja – laulu	66
5.11	Johdantomusiikki ja päätösmusiikki	66
6	Pohdinta	67
	Lähteet	71

1 Johdanto

Opinnäytetyön tarkoituksena on laajentaa kuoronjohtajien ja kuorolaulajien tietämystä luterilaisen messun rakenteesta ja sisällöstä sekä antaa lisää tietoa niistä messun kohdista, jotka voidaan toteuttaa kuoromusiikin keinoin. Tämä työ avaa messumusiikin ohjelmistosuunnittelun lähtökohtia ja antaa konkreettisia ehdotuksia ja esimerkkitoiteutuksia messuista kuoron kanssa. Työssäni helsinkiläisen seurakunnan kanttorina olen havainnut, että kirkkovuoden kierron ja piirteiden tunteminen muusikoiden ja kuorolaulajien keskuudessa on selvästi ohentunut, siksi annan taustatiedoksi perusteet kirkkovuodesta ja tärkeimmistä juhla-ajoista. Käsittelen myös vuonna 2000 loppuun saatettua jumalanpalvelusuudistusta, joka avasi uusia mahdollisuuksia messumusiikin toteuttamiselle.

Seurakunta tiloineen ja resursseineen on usein tärkeä yhteistyötaho alueella toimiville kuoroille ja toimiva yhteistyö rikastuttaa molempia osapuolia. Kanttorin työssäni Oulunkylän seurakunnassa, Helsingissä olen käytännössä tehnyt vuosien varrella yhteistyötä useiden kuorojen, lauluryhmien ja solistien kanssa. Olen johtanut useita kuoroja ja havainnut, että myös kuorolaiset tarvitsevat lisää tietoa messun kokonaisuudesta ja eri osien taustasta ja merkityksestä, liturgiasta ja omasta palvelutehtävästään, jotta voivat kokea laulamisen kirkossa mielekkääksi ja olonsa turvalliseksi. Myös kirkossa järjestettävien konserttien suunnittelussa on eduksi, jos on tietoinen kirkkovuoden ajankohdasta ja osaa hyödyntää tietoa ohjelmistosuunnittelussa.

Kuoron tai lauluryhmän ensisijainen tehtävä jumalanpalveluksessa on yhdessä kanttorin kanssa toimia seurakunnan laulun johtajana ja tukena. Luterilaisen kirkon tunnus on seurakunnan yhdessä veisaama virsi. Kanttorin tehtävänä jumalanpalveluksessa on vastata musiikin kokonaisuudesta ja johtaa seurakunnan musiikillista ilmaisua; koko kokonaisuudesta vastaa messun liturgi eli selebrantti. Koska musiikin harjoittelu ja toteuttaminen vaatii ennakkointia ja harjoittelua, tekevät kuoronjohtaja ja kanttori messun musiikin ohjelmistovalintoja yleensä jo paljon aikaisemmin ennen kuin yhteistyö messun liturgin kanssa on ajankohtaista. Tämä ennakkosuunnittelu on mahdollista, kun tuntee kirkkovuoden kierron, pyhien aiheet ja karaktäärit ja osaa käyttää kirkkokäsikirjoja ja lähdeaineistoa apunaan. Musiikillisilla ratkaisuilla on mahdollista alleviivata ja värittää kunkin pyhän aihetta ja sisältöä.

Työskentelen A-kanttorin virassa Oulunkylän seurakunnassa, Helsingissä. Vuoden 2014 aikana toteutimme seurakunnassamme radiojumalanpalvelusten sarjan yhteistyössä Kirkon tiedotuskeskuksen ja Yleisradion kanssa. Käytäntönä radioitavissa messuissa ja jumalanpalveluksissa on, että kukin mukana oleva seurakunta toteuttaa vuoden aikana neljä tilaisuutta. Suunnitelmat, työnjaot ja ajankohdat radioinneista sovittiin vuotta aiemmin ja syksyllä 2013 osallistuimme Kirkon koulutuskeskuksessa radiojumalanpalveluskursseille. Jo aiemmin olimme tehneet kanttorikollegoiden kanssa tehtävien jaot sekä musiikillisten kokoonpanojen suunnittelua ja ohjelmistoidointia. Sovimme, että radioitavissa jumalanpalveluksissa on mukana omia kuorojamme sekä Oulunkylän seurakunnan yhteistyökuoroja. Musiikin ohjelmistosuunnittelussa ja tilaisuuksien draaman kaaren rakentamisessa sain käyttää luovasti ja kokonaisvaltaisesti liturgista, teologista, musiikillista ja käytännöllistä ammattitaitoani ja haastaa itseäni hyvään yhteistyöhön sekä papiiston, kanttorikollegojeni että kuorolaulajien kanssa. Samaan aikaan opiskelin kuoronjohtoa Metropolia Ammattikorkeakoulussa Jani Sivénin oppilaana ja sain häneltä käytännöllisiä ja musiikillisia neuvoja ja työvälineitä kuoroteosten toteuttamiseen ja harjoittamiseen.

Tässä opinnäytetyössä kerron radiojumalanpalvelusten valmisteluprosessistamme ja käytän esimerkkeinä radiointien pohjalta syntyneitä kokonaisuuksia. Taustatiedoksi tarkastelen messun uudistustyötä, joka tehtiin 1990 luvulla ja sen tarjoamia musiikillisia toteutustapoja ja uusia käyttöön otettuja liturgisia sävelmistöjä. Käyn läpi messumusiikin suunnittelun lähtökohtia ja periaatteita sekä kirkkovuoden juhla-aikojen jumalanpalvelusmusiikkia. Esittelen luterilaisen messun rakenteen kuoromusiikin näkökulman kautta ja havainnollistan mahdollisia toteuttamistapoja. Käyn läpi vuorovirsikäytäntöjä, psalmimusiikin toteuttamisen periaatteita sekä ehtoollismusiikin valinnan periaatteet, puheosia jaksottavien rukouslaulujen käytön, vastausmusiikin funktion ja muut mahdolliset kuorolaulujen paikat. Esimerkkitoteutukset annan sekä kantaattimessusta että klassisen läpisävelletyn messun sijoittumisesta luterilaisen messumme rakenteeseen.

Tutkimuskirjallisuutena on mm. Palvelkaa Herraa iloiten, Jumalanpalveluksen opas, Messusävelmistö, Jumalanpalvelusten kirja, Evankeliumikirja, Kirkkomusiikin käsikirja, Virtuaalikedraali – verkkosivusto ja muutamat Sibelius-Akatemiassa tehdyt opinnäytetyöt.

2 Radiojumalanpalvelus kanttorin ja kuoronjohtajan työtehtävänä

2.1 Lähtökohdat

Oulunkylän seurakunta sai alkuvuodesta 2013 kutsun tulla toteuttamaan sarjan YLE1 kautta lähetettäviä radiojumalanpalveluksia vuoden 2014 aikana. Yleensä sarja käsittää neljä radioitavaa messua tai sanajumalanpalvelusta saman vuoden aikana yhdestä seurakunnasta. Vuosittain mukana olevat seurakunnat valitaan eri puolilta Suomea ja tavoitteena on tehdä oman seurakunnan jumalanpalveluselämän linjan mukainen dokumentaatio. Suorina lähetyksinä radioitavilla messuilla ja jumalanpalveluksilla on keskimäärin 200 000 kuulijaa ja lisäksi niitä voi kuunnella jälkeinpäin Yle Areenasta.

Työnjaot ja radiointien kokoonpanot sovittiin Oulunkylän seurakunnassa jo alkuvuodesta ja mukana olevien tiimien jäsenet, papit ja kanttorit osallistuivat Kirkon koulutuskeskuksen järjestämälle radiomessukurssille Järvenpäässä lokakuussa 2013. Tässä vaiheessa jo tiesin, että minulla tulisi olemaan 5.1.2014 lähetettävä jumalanpalvelus, jossa työskentelin yhdessä kanttorikollegani kanssa ja tämän lisäksi pitkäperjantain jumalanpalvelus 18.4.2014, jota olisin toteuttamassa ainoana kanttorina. Kaksi muuta radiointia olivat elokuussa ja pyhäinpäivänä ja näissä olisin mukana vain alun suunnitteluvaiheessa, en toteutuksessa. Teimme heti alustavan suunnitelman niistä musiikkiryhmistä, kuoroista ja solisteista, jotka olisivat mukana toteutuksissa. Samoin sovimme, että kaikissa tilaisuuksissa saarnaa kirkkoherramme Ulla Kosonen ja tuottajana toimii pastori Leena Väyrynen-Si.

2.2 Musiikilliset kokoonpanot ja ohjelmistosuunnittelu

Heti joulun jälkeen sijoittuva ensimmäinen radiointi tuntui ennakkoon haasteelliselta musiikkiryhmän harjoittamisaikataulun ja oman valmistautumisenkin suhteen, koska joulun tunnetusti työntäyteistä aikaa sekä kanttoreilla, kuoroilla että kaikilla seurakunnan työntekijöillä. Pyysimme 5.1.2014 radiointiin laulamaan kamarikuoro Addiction, joka harjoittelee Oulunkylän kirkolla tiistaisin. Kamarikuoro Addictio oli jumalanpalveluskuoroksi luonteva valinta: heidän kanssaan oli tehty hyvää musiikillista yhteistyötä jo aiemmin, kirkon akustiikka ja seurakunnan henkilöstö oli heille ennestään tuttu ja johtaja Elisa Huovinen oli opiskelutoverini Metropolia Ammattikorkeakoulun kuoronjohtoluokalla. Ka-

marikuoro Addictio on nuorista aikuisista koostuva kuoro, jossa on 30 laulajaa ja tiesimme, että se on taitava kokoonpano ja pystyy tällaisella aikataululla harjoittelemaan tilaisuuden musiikin. Sovimme, että ensimmäisessä radioinnissa olisi urkurina kollegani Inka Kinnunen, minä olisin kanttorina ja esilaulajana. Virsisovitukseen huilua soittamaan pyysimme Tiittu Pajun.

Pitkäperjantain sanajumalanpalvelukseen valitsimme kokoonpanoksi Oulunkylän kirkon kamarikuoron Chorus Sine Nominen, itse toimin kuoronjohtajana ja kanttorina. Pitkäperjantain erityisiin piirteisiin kuuluu se, että urkuja ei yleensä käytetä virsien ja liturgian säestämisessä ja tästä halusin pitää kiinni myös tällä kertaa. Aloitin heti kevätkaudella musiikin kokonaisuuden suunnittelun ja ohjelmiston etsimisen omalle kuorolleni. Tiesin kamarikuoroni vahvuudet, laulajien äänten ambitukset ja lepäävyysalueet; toisaalta tiesin radioitavan tilaisuuden kokonaiskeston sekä musiikilliset kohdat draaman kaareissa. Pohdin laulukielen valintaa, päivän raamatuntekstien dramaattisuutta, soitinten ja a cappella laulun suhdetta, musiikillista tyyliä ja laulajien omaksumiskykyä. Tiesin, että mikäli löytäisin sopivan teoksen, voisin mahdollisesti käyttää sitä myös Metropolia Ammattikorkeakoulun kuoronjohdon B-tutkintokonsertissa, joka olisi ajankohtainen syksyllä 2014. Tein suunnitelman aloittaa teoksen harjoittaminen syksyllä 2013 kuoroni kanssa, joten minulla oli kesä aikaa etsiä ja suunnitella ohjelmistoa.

Sopivan teoksen löytäminen pitkäperjantaiksi oli aikaa vievä ja iso työ. Kävin läpi suuren määrän sekakuoroteoksia kuunnellen ja nuottien kera. Pitkäperjantai päivän aiheena helpotti ohjelmiston rajaamista, kyseeseen tulisi vain Jeesuksen kuolemaa käsittelevä passiomusiikki. Suurin haaste sisältyi teoksen vaikeusasteeseen sekä keston, oli löydettävä napakka teos, jonka ambitus olisi laulajilleni sopiva eikä liian vaikea. Mietin myös ohjelmistoa valitessani, millainen musiikillinen tyyli sopisi laulajistolleni parhaiten ja mikä laulukieli istuisi heille luontevasti. Ohjelmiston valintaprosessi oli mielenkiintoinen ja sen ansiosta tutustuin suureen määrään passiomusiikkia. Otin haasteen myös kuoronjohdon opintojeni kannalta; minulla oli osittaisen opintovapaani takia aikaa käydä läpi nuotteja ja etsiä sopivaa teosta rauhassa. Keskustelin teosvalinnasta myös kuoronjohdon opettajani Jani Sivénin kanssa.

Olin aiemmin johtanut vantaalaista kamarikuoro Valon Kaikua ja sen ohjelmistosuunnittelutyössä olin tutustunut Joseph Rheinbergerin teokseen Stabat Mater. Nyt palasin kuuntelemaan teosta ja etsin myös nuotin. Aika nopeasti tajusin, että tässä on sopiva teos sekä vaikeustasoltaan, kestoaltaan, laulukieleltään että aiheeltaan. Kokonaisuus

kestää noin 15 minuuttia, jakautuu neljään osaan ja se alun perin sävelletty liturgiseen käyttöön. Latinankielinen teos kertoo surevasta äidistä ja sopii karaktääriltään erinomaisesti pitkäperjantaihin. Teoksen romanttinen sävelkieli on helpohkoa omaksua ja sopii hyvin yhteen virsien ja liturgisten sävelmien kanssa. Stabat Materin kokoonpanossa on neliäänisen kuoron lisäksi jousiorkesteri ja urut. Oulunkylän seurakunnan alueella toimii Käpylän musiikkiopisto, jonka kanssa yhteistyötä ja konsertteja on tehty jo monien vuosien ajan. Sieltä sain jousiorkesterin ja urkuriksi lupautui Matti Pohjoisaho.

Samaan aikaan suunnittelimme vuoden ensimmäistä radiointia kollegani Inka Kinnusen ja Addictio-kuoron johtajan Elisa Huovisen sekä papiston kanssa. Kävimme läpi 2. sunnuntaihin joulusta olevaan pyhäpäivään sävellettyä musiikillista materiaalia ja löysimme Jarkko Yli-Annalan säveltämän päivän psalmin ”Ihanat ovat asuinsijasi”. Elisa Huovinen kävi läpi kuoron ohjelmistossa olevaa materiaalia ja ehdotti sieltä Alfred Schnittken teosta Gospodi Iisuse ja Ola Gjeilon teosta Ubi caritas mukaan otettaviksi. Totesimme, että näiden pohjalta rakentuu kokonaisuus, jossa on vaihtelevuutta, mutta yhtenäinen, pyhäpäivän aiheesta nouseva pohjavire.

2.3 Radiomessukurssi

Lokakuussa 2013 kokoonnuimme Kirkon koulutuskeskukseen Järvenpäähän kolmen päivän radiomessukurssille, jossa osallistujina oli pappeja ja kanttoreita eri seurakunnista ympäri Suomea. Kouluttajina oli jumalanpalveluselämän asiantuntijoita, kanttoreita, äänenkäytön opettaja, äänitarkkailija Yleisradiosta ja kokemusasiantuntijoita radiointeja tehneistä seurakunnista. Ennakkotehtävänä kurssille oli valmistaa puhetta ja musiikkia sisältävä jakso jostakin tulevasta radioinnista koetaltiointia varten. Koulutuksen aikana käytiin läpi teknisiä asioita, kuten ajanottoa ja ajolistan tekoa, draaman kaaren rakentamista ja ilmaisua, äänenkäyttöä sekä erityisesti piirteitä, jotka korostuvat radiossa. Koulutuspäivien aikana oli mahdollisuus myös käyttää aikaa suunnitellen tulevia tilaisuuksia omien työtovereiden kanssa. Välillä työskentelimme kanttorit ja teologit omina ryhminä, jolloin kanttoreiden kesken oli mahdollista pureutua musiikillisiin erityispiirteisiin ja toteuttamistapoihin.

Isoin, antoisin ja avartavin osio kurssilla oli koeäänitysten teko. Toisena kurssipäivänä saimme paikalle Yleisradion ääniäuton ja – teknikot ja toteutimme Kirkon koulutuskeskuksen kappelissa kukin seurakunta osion ennakkotehtävänä valmistamastamme juma-

lanpalveluksesta. Muiden seurakuntien tiimit ja läsnäolijat toimivat osallistuvana seurakuntana ja olivat mukana yhteisessä virren veisuussa ja rukouksissa. Seuraavana päivänä taltioinnit kuunneltiin yhdessä ja käytiin läpi palautteiden kera. Liturgit saivat korjaavaa palautetta mm. äänenkäytöstään ja sanavalinnoistaan, muusikot fraseerauksesta ja ilmaisusta sekä virsien säerajojen ja tempon käsittelystä. Yli ammattiryhmärajojen opimme näiden päivien aikana toisiltamme: oli huikeaa huomata taltioinnilta, millaisen läsnäolon tunnun ja sävyeron äänenkäyttöön sai aikaan erään seurakunnan liturgi, joka hymyi puhuessaan ja oli rohkeassa vuorovaikutuksessa kuulijoiden kanssa. Teologit olivat positiivisella tavalla vaikuttuneita seuratessaan urkureiden keskustelua äänitteiden kuuntelun jälkeen jalkionkäytön nyansseista ja sen vaikutuksesta yhteisen laulun svengiin ja fraseerauksen imuun.

Ajankäyttö yleensä oli keskustelua herättävä kysymys ja todettiin, että hiljaisia sekunteja ei saisi radiossa tulla lainkaan vaan kaikki siirtymät ja ylimenot olisi hiottava mahdollisimman saumattomiksi ja luonteviksi. Saimme myös hyviä lisäohjeita musiikilliseen suunnitteluun; radiointiin on syytä valita musiikkia, joka kuulostaa hyvältä, pienkin on kaunista ja vahvaan virsilauluun kannattaa panostaa. Saimme myös yleisohjeen, että täydellisyyteen kannattaa pyrkiä, mutta elämän särö saa kuulua toteutuksessa. Lasten äänet ovat kirkossa ja radiossa toivottuja ja lähtökohtaisesti suorana radioitava tilaisuus on dokumentaatio elävästä elämästä, ei esitys tai levytys.

Kurssilla oli varattu aikaa jumalanpalvelusten suunnittelulle tiimeittäin ja seurakunnittain. Tämä oli tervetullutta, koska seurakunnan arkitoiminta kokouksineen ja tilaisuuksineen on usein hektistä eikä anna aikaa syventymiselle, pohtimiselle ja luovalle etsimiselle. Kokoonnuimme suunnittelemaan pitkäperjantain jumalanpalvelusta kirkkoherran, liturgina toimivan pastorin, tuottajana toimivan pastorin ja lukijana toimivan teologin kanssa. Kävimme läpi Jumalanpalvelusten kirjan tekstit kyseiselle päivälle, virsisuosituksset sekä kirkkokäsikirjan antaman pitkäperjantain jumalanpalveluksen rakenteen eri toteutusvaihtoehtoineen.

Olin varannut mukaan kurssille suomennoksen latinankielisestä Jacopone di Todin kirjoittamasta Stabat Mater –tekstistä sekä mahdollisuuden soittaa Joseph Rheinbergerin teosta työtovereilleni. Saimme nopeasti tilaisuuden päälinjat sovittua ja totesimme, että kaikkea ei tarvitsekaan vielä lyödä lukkoon, vaan asioiden on hyvä jäädä muhimaan mieleen odottamaan jatkosuunnittelua. Koko tiimi oli innostunut kuultuaan Rheinbergerin

musiikkia ja kirkkoherra Ulla Kosonen totesi, että voisikin keskittyä saarnassaan käsittelemään aihetta surevan äidin näkökulmasta. Olin iloinen tästä ideasta ja sovimme, että saarnaaja tulisi lähempänä tilaisuutta käymään kuoron harjoituksissa kuuntelemassa lisää teosta. Ideoimme myös, että pitkäperjantain psalmi toteutettaisiin kuoron laulamana ja seurakunta osallistuu psalmin kertosaäkeen laulamiseen.

2.4 Kuorojen valmistelu radiointeihin

Oulunkylän seurakunnan kamarikuoro Chorus Sine Nominen laulajat ottivat innolla vastaan haasteen saada laulaa radiojumalanpalveluksissa. Sovimme, että mahdollisimman moni kuorolainen tulee osallistumaan ja vahvistamaan virsilaulua jo tammikuun radiointiin ja saa siten tuntumaa pitkäperjantain tilaisuutta varten. Aloitimme Rheinbergerin Stabat Materin harjoittelemisen syyskaudella ja tein ensitöikseni stemmanauhat kaikille laulajille omaa harjoittelua varten. Kuorolaisten sitoutuneisuus ja motivaatio olivat alusta alkaen korkealla, harjoituksiin osallistuttiin aktiivisesti ja havaitsin, että kotiharjoitteluakin tehtiin. Kuoron laulajistossa on luonnollisesti erilaisia omaksujia; osa on kokeneita ja rohkeita vastuunkantajia musiikillisesti ja osa on arkoja äänellisesti ja ilmaisullisesti. Olin kuitenkin luottavainen ja pidin harjoitteluaiakataulua realistisena.

Samaan aikaan neuvottelin kuoronjohdon opettajani Jani Sivénin kanssa alustavasti kuoronjohdon B-tutkintokonsertin ohjelmistostani ja päätimme, että Rheinbergerin teos esitetään myös siellä. Kuoronjohdon B-tutkinnossa ohjeena on rakentaa taiteellinen konserttikokonaisuus, joka on kestoltaan vähintään 40 minuutin mittainen ja sisältää vähintään yhden orkesterisäestyksellisen teoksen. Valitsin tutkinto-ohjelmani nimikkohenkilöksi Marian, koska silloin Stabat Mater sopii hyvin kokonaisuuteen, ohjelmistoa on runsaasti sekä sekakuorolle että naiskuorolle, joka olisi tutkintokonserttini toinen kokoonpano. Tieto Rheinbergerin Stabat Materin tulemisesta osaksi kuoroni B-tutkintokonsertin ohjelmaa sitoutti ja motivoi laulajat harjoittelemaan ahkerasti.

Tammikuun radioinnin valmistelu eteni samaan aikaan ja olimme lyöneet lukkoon virsivalinnat sekä suurimman osan kuoron ohjelmistosta. Virtuaalikedraali – verkkosivuston avulla löysimme kollegani Inka Kinnusen kanssa vastausmusiikiksi Ahti Kuorikosken motetin ”Puhu, Herra”, joka musiikilliselta ilmaisultaan ja vaikeustasoltaan tuntui sopivalta kamarikuoro Addictiolle. Olimme sopineet yhteistyössä jumalanpalveluksen toimittavien pappien kanssa, että alkuvirtenä on virsi 532 ”Taas siunattu päivä”. Ongelmanamme oli, että kyseisestä virrestä ei ollut olemassa sopivia, raikkaita sovituksia ja totesimme, että

tarvitsisimme tähän räätälöidyn sovituksen kuorolle, uruille, huilistille ja seurakunnalle. Virsi aloittaisi koko jumalanpalveluksen ja sen karaktäärin tulisi olla valoisa ja energinen. Aiemmin olimme valinneet Additio-kuoron laulettavaksi Jarkko Yli-Annalan psalmisävellyksen ja nyt päätimme kysyä, olisiko Yli-Annalalla mahdollisuus tehdä myös kokoonpanollemme myös alkuvirsisovitus. Yli-Annala suostui ja tilasimme häneltä sovituksen Oulunkylän seurakunnalle.

Oli sovittu, että radioinnin musiikilliset tiedot piti lähettää hyvissä ajoin Kirkon tiedotuskeskukselle ja meillä oli tietojen kokoajana tuottajamme, pastori Leena Väyrynen-Si. Samaan aikaan tuottaja kokosi ajolistan, johon tulisi merkitä kaikkien osioiden kestot sekä toteuttamispaikat kirkkosalissa. Ajolista on työväline äänitarkkailijaa ja ääniteknikkoja varten; muusikoilta ja papeilta tämä edellytti kaikkien osioiden äänittämistä ja ajanottoa. Jarkko Yli-Annalan virsisovitus alkuvirteen valmistui juuri viime hetkillä, osoittautui erinomaiseksi ja Additio-kuoro ehti harjoitella sen niin, että saimme ajat ajolistaan, samoin kuin teostiedot Kirkon tiedotuskeskukselle.

Radioinneissa on käytäntönä tehdä tekniikan rakentaminen ja läpimeno harjoitus toteuttamispaikalla edellisenä päivänä, mikäli mahdollista. Pääkaupunkiseudulla näin tehdään aina ja Oulunkylänä kirkon sijainti Yleisradion Pasilan radiotaloon nähden on edullinen ja mahdollistaa edellisen päivän yhteisen valmistelun, tekniikan rakentamisen ja harjoituksen. Läpimeno harjoituksessa ääniteknikot tekevät äänitasojen säätöjä ja toteuttajat saavat kokemuksen siitä, miten tarkkaan kellotetut ja harjoitellut osiot tositilanteessa sujuvat.

Kokoonnuimme kaikkien toteuttajien kesken Oulunkylän kirkolle iltapäivällä 4.1.2014 ja kävimme läpi koko toteutuksen lukuun ottamatta saarnaa, jonka kestoksi oli sovittu 10 minuuttia. Olin tehnyt kuorolle käsiohjelman, josta kävi ilmi kaikki puhutut ja laulettavat osat, sekä seisomaan nousut ja käytännölliset asiat. Hermostuneisuutta oli selvästi ilmassa ennen aloitusta ja mikrofoniin runsas määrä tuntui stressaavalta. Harjoitus vietiin läpi ja totesimme sen erittäin hyödylliseksi. Laulajien kokemuksen mukaan se lievitti jännitystä huomattavasti ja pystyimme läpimenon jälkeen vielä hiomaan joitakin kohtia saadaksemme mahdollisimman luontevan ja ilmaisurikkaan toteutuksen. Läpimenon jälkeen sain myös mahdollisuuden käydä kuuntelemassa ääniautossa soivaa lopputulosta. Tästä teimme muutaman johtopäätöksen ja pystyimme vielä korjaamaan mm. kuoron äänten balanssia joillakin paikan vaihdoksilla ja uusilla mikrofoneilla ja tekemään entistä rohkeammin virsilaulun fraseerausta ja ilmaisua.

2.5 Tammikuun radiojumalanpalvelus

Edellisenä päivänä tehdyn läpimeno-harjoituksen ansiosta oloni oli levollinen radiojumalanpalveluksen lähettämisaamuna. Herätys oli toki aikainen, mutta mieli oli hyvä ja tiesin, että tilaisuuden onnistumiseksi on tehty kaikki mahdollinen. Enää olisi edessä oma äänenavaus ja yhteinen harjoittelu ja virittäytyminen kamarikuoro Addiction, urkurin, huilitin sekä papiston kesken ennen punaisen valon syttymistä. Kuoronjohtaja Elisa Huovinen piti äänenavauksen ja hioi ja harjoitti kuoroa vielä napakasti ja tehokkaasti yltämään parhaimpaansa. Tuottajana toiminut pastori Leena Väyrynen-Si tervehti läsnä olevaa seurakuntaa ja antoi ohjeita, joista rauhoittavin ja tärkein oli: ”Olkaa ja osallistukaa tilaisuuteen aivan samalla tavalla, kuten tekisitte muulloinkin. Tämä ei ole esitys eikä levytys vaan dokumentti elävästä elämästä ja seurakuntamme jumalanpalveluksesta.” Itse olin iloinen, että läsnäolijoiden joukossa oli runsaasti laulajia omasta kamarikuorostani Chorus Sine Nominesta ja muista Oulunkylän seurakunnan kuoroista. Tämä vahvisti virsilaulua ja kertoi minulle, että kuoroni laulajat ovat hyvin motivoituneita olemaan mukana radioinneissa.

Punainen valo syttyi lähetyksen alkamisen merkiksi ja jumalanpalvelus alkoi raikkaasti ja valoisasti Jarkko Yli-Annalan sovittamalla virrellä ”Taas siunattu päivä nyt luo valoaan.” Kaikki toteuttajat tuntuivat puhaltavan yhteen hiileen ja tekevän työtä päivän karkäärin mukaan hymyssä suin ja iloisesti. Seurakunta oli antaumuksella mukana yhteisesti lausutuissa ja lauletuissa osissa. Kirkkosalimme arkkitehtuuri antaa mahdollisuuden hyvään vuorovaikutukseen ja sen akustiikka tukee ja kannattelee sopivasti yhteislaulua. Tunsin työn ja onnistumisen iloa ja koin, että huolellinen valmistautuminen kantoi hedelmää. Tilaisuuden päätyttyä pidimme palautepalaverin, jossa kävimme läpi toteutusta ja merkitsimme muistiin seuraavia tilaisuuksia varten joitakin yksityiskohtia. Kamarikuoro Addiction laulajat kertoivat olevansa tyytyväisiä ja iloisia kokiessaan, että juuri heidät haluttiin tähän tilaisuuteen laulamaan. He kokivat, että heidän taitoihinsa luotettiin ja heitä pidettiin yhteistyökykyisinä. Yhteisen lounaan jälkeen kuuntelin tilaisuuden vielä Yle Areenasta.

2.6 Pitkäperjantain jumalanpalveluksen radioinnin valmistelu ja toteutus

Tammikuussa toteutuneen radioinnin jälkeen ryhdyimme tekemään heti loppuhiontaa seuraavaa tilaisuutta varten. Nyt oli aika lyödä lukkoon lopulliset, musiikilliset valinnat,

tehdä ajolista ja ottaa ajat kaikista osioista. Kävimme kuoroharjoituksissa läpi myös pitkäperjantain virsiä, koska olimme päättäneet, että ne lauletaan ilman säestyssoittimia. Yksiäänistä virrenveisuuta luterilaisen kirkon jumalanpalveluksissa on varsin vähän ja karuudessaan se on ilmaisultaan vaikuttavaa ja tehokasta. Kuorolaisilleni virret olivat jo entuudestaan tuttuja ja hioimme niiden puhtautta ja rytmistä otetta sekä fraseerausta. Harjoittelimme myös kuoron sekä liturgin kanssa yhteisenä esirukouksena käytettävää litaniaa, joka on sisältää paljon tekstiä ja on harvoin toteutettuna varsin vaativa.

Olimme aiemmin sopineet, että kuoro laulaa radioinnissa Joseph Rheinbergerin Stabat Materin sekä pitkäperjantain psalmin. Stabat Materin harjoittaminen oli hyvässä vauhdissa, mutta psalmi aiheutti päänvaivaa. Kävin läpi seurakunnan nuotistoa ja verkossa olevaa materiaalia, mutta totesin että en löydä mieleistäni psalmisävellystä. Päätin kirjoittaa psalmin kuorolleni itse. Silloin voisin ottaa huomioon kokoonpanon piirteet ja kirjoittaa sellaista tekstuuria, joka sopisi laulajilleni mahdollisimman hyvin. Valitsin osaksi psalmia Juhani Haapasalon säveltämän pitkäperjantain kertosakeen Jumalani, Jumalani, miksi hylkäsit minut, joka löytyy virsikirjasta numerolla 779 (<http://evl.fi/virsikirja>).

779

Pitkäperjantaina

Juhani Haapasalo 1997

Ju-ma-la-ni, Ju-ma-la-ni, mik-si hyl-kä-sit mi-nut,
mik-si hyl-kä-sit mi-nut?

Pitkäperjantain psalmi 22 on yksi dramaattisimpia ja murheellisimpia Raamatun psalmeista. Tuntui vaikealta löytää sopivaa musiikillista ilmettä psalmitekstille, joka alkaa: ”Minä olen maan mato, en enää ihminen, olen kansani hylkäämä, ihmisten pilkka” ja jatkuu samassa hengessä: ”Kaikki ilkkuvat kun minut näkevät”. Psalmin kertoja, päähenkilö tekee kuolemaa ja kuvaa sen eri vaiheita: luut irtoavat toisistaan, voimat valuvat maahan kuin vesi ja sydän sulaa rinnassa. Päätin pitäytyä suurimmaksi osaksi Juhani Haapasalon säveltämän kertosakeen musiikillisen materiaalissa ja kokeilla, mitä saisin niistä lähtökohdista aikaan. Sävellystyötä ja omaa suhtautumistani tehtävään tuntui vaikeuttavan se tosiseikka, että kyseinen psalmi tulisi saamaan laajan kuulijakunnan ja lopputuloksen tulisi kuulostaa hyvältä radiossa, kuten meitä oli radiomessukurssilla eväs-

seurakunnalle, etsimme kuoron laulajille korkeampia kuorokorokkeita, sairastuneen lukijan tilalle uutta henkilöä, soittajille nuottitelineitä ja valmistelimme saman illan, kiirastorstain ehtoollismessua. Olin iloinen, että kuorolaisten käsiohjelma ohjeineen oli tullut tehdyksi jo tammikuussa.

Läpimeno-harjoituksesta tein vielä äänityksen omalla laitteellani ja kuuntelin sen illalla kotona. Joitakin puhtauteen liittyviä korjattavia asioita oli vielä tehtävissä ja päätin keskittyä niihin aamun harjoituksessa. Aamulla tulin kirkolle ennen kahdeksaa avaamaan ääntäni ja vastaanottamaan kuorolaisia ja soittajia. Pidin tavallista pidemmän äänenavauksen kuorolaisille ja totesin, että laulajisto on hyvässä valmiudessa paljosta laulamisesta useana päivänä harjoituksissa ja omalla ajalla sekä sopivasti virittäytynyt päivän haasteeseen. Kävimme vielä läpi intonaatioon liittyviä asioita koko kokoonpanon kanssa, oma oloni oli rauhallinen ja päättäväinen. Tuottaja sanoi vielä muutaman kannustavan sanan seurakunnalle ja sen jälkeen ryhdyimme odottamaan punaisen valon syttymistä lähetyksen alkamisen merkiksi.

Radiointi onnistui hyvin sekä musiikillisesti että puheosien osalta. Pitkäperjantai on yksi kirkkovuoden dramaattisimmista päivistä ja musiikillisen toteutuksen suhteen olin vaikuttunut siitä, miten hienosti kuorolaiseni uskalsivat värittää Stabat Materin tekstejä tunteen kautta. Psalmisävellystäni kiitettiin ja pidettiin hienona ja liturgiseen kokonaisuuteen sopivana. Olin tyytyväinen, että pystyimme musiikillisesti tekemään sen mitä olimme pitkällä tähtäimellä valmistelleet. Saarna ja musiikki olivat hyvässä vuorovaikutuksessa ja tilaisuudesta rakentui looginen kaari. Palautepalaverissa kävimme vielä läpi yksityiskoh-
tia ja totesimme, että tuottajana toiminut pastori Leena Väyrynen-Si oli tehnyt valtavan, osin näkymättömän työn aikatauluttamisessa, tiedottamisessa ja lukuisien yksityiskoh-
tien huomioimisessa. Lähetin kuorolaisilleni, soittajille sekä urkurille vielä kirjallisesti kiit-
tävää palautetta sähköpostitse. Useat laulajat olivat kuunnelleet myös taltioinnin Yle
Areenasta ja kertoivat omia havaintojaan ja vaikutelmiaan.

3 Radiojumalanpalvelusten kaavat

Olen käyttänyt tässä pohjana radiojumalanpalveluksia varten Oulunkylän seurakun-
nassa tehtyjä rakenteita ja suunnitelmia. Ensimmäiseen toteutukseen olen tässä lisännyt
ehtoollisiosion, vaikka sitä ei radioinnin napakan (ohjeaika 58 minuuttia) keston takia ollut

mukana. Ehtoollisoston lisäämisen tarkoituksena on havainnollistaa lukijalle messun kokonaisuus liturgisine sävelmineen. Erityisesti kuoron laulamat osat olen merkinnyt punaisella.

3.1 Tammikuun radiointi

Tämä kirkkovuoden ajankohta sijoittuu joulujaksoon ja pyhäpäivän otsikkona on *Herran huoneessa*. Tämän 2. sunnuntai joulusta pyhäpäivän perinteisen evankeliumin aihe on Jeesus kaksitoistavuotiaana temppelissä. Evankeliumikirja kuvaa päivää seuraavasti:

Varttuessaan joulun lapsi etsii oman kutsumuksensa salaisuutta. Kristillinen seurakunta kohtaa Jeesuksen kokoontuessaan jumalanpalvelukseen kirkkoon, Jumalan huoneeseen. Siellä se yhdessä taivaan enkelien ja pyhien kanssa kiittää ja ylistää Jumalan suuria tekoja. Sieltä se myös löytää oman kutsumuksensa ja tehtävänsä. (Evankeliumikirja 1999, 97.)

Päivän karakteri on valoisa ja positiivinen, joulun ilo säteilee ja kirkkovuoden ajan tekstit puhuvat yhteisöllisyydestä ja palvelemisesta. Tässä esimerkissä liturgisena sävelmistönä käytetään 3. sävelmäsarjaa, joka on juhlava ja duurivoittainen. Tästä anglikaanisia vaikutteita sisältävästä, Kaj-Erik Gustafssonin säveltämästä messusävelmäsarjasta voit lukea lisää luvusta 4.4.3. Kuoron laulamat osat on tässä esimerkissä kirjoitettu punaisella värillä. Näiden osien lisäksi kuoro laulaa seurakunnan kanssa virret ja liturgiset sävelmät.

MESSU

I JOHDANTO

Alkuvirsi 532 Taas siunattu päivä, sovittanut Jarkko Yli-Annala
säkeistöt 1, 2, 5 ja 7

Toteutetaan vuorovirtenä: kuoro laulaa säkeistöt 1 ja 5

ja seurakunta laulaa säkeistöt 2 ja 7. Soittimina on urut ja huilu.

Alkusiunaus

L I - sän ja + Po - jan ja Py - hän Hen - gen ni - meen.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Vuorotervehdys

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

Johdantosanat

Synnintunnustus 702

Synninpäästö

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Päivän psalmi: Ihanat ovat asuinsijasi, säv. Jarkko Yli-Annala, kuoro

Herra armahda

S Her - ra, Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

Kris - tus, Kris - tus, ar - mah - da mei - tä.

Her - ra, Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

*Kunnia

E Kun - ni - a Ju - ma - lal - le kor - ke - uk - sis - sa,

S maan pääl - lä rau - ha ih - mi - sil - lä,

joi - ta hän ra - kas - taa.

***Kiitosvirsi 726, kuorosovitus Kaj-Erik Gustafsson, huiluobligato**

Päivän rukous

Uskontunnustus*Yhteinen esirukous**

Rukoukseen liitetään seurakunnan jäsenten
kastettujen, avioliittoon vihittävien ja vainajien nimet.

Kuolleiden muistomusiikkina kuoro laulaa

Alfred Schnittke: Gospodi Iisuse

S Aa - men, aa - men.

III EHTOOLLINEN

Uhrivirsi 416 Nyt on aika kiitoksen, kuorolla ja huilistilla obligato, joka löytyy koraalikirjasta

Ehtoollisrukous**Vuorolaulu**

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

L Y - len - tä - kää sy - dä - men - ne.

S Y - len - näm - me sen Her - ran puo - leen.

L Kiit - tä - kääm - me Her - raa, Ju - ma - laam - me.

S Niin on oi - kein ja ar - vol - lis - ta.

Prefaatio***Pyhä**

S Py - hä, py - hä, py - hä Her - ra Se - ba - ot!

Tai - vas ja maa on täyn-nä kirk-ka-ut - ta - si.

Hoo-si - an - na kor-ke - uk - sis - sa!

Siu-nat-tu ol-koon hän, jo-ka tu-lee Her-ran ni - mes-sä.

Hoo-si - an - na kor-ke - uk - sis - sa!

Rukous ja asetussanat**Seurakunta ja kuoro laulavat "Me julistamme hänen kuolemaansa"**

S Me ju - lis - tam - me hä - nen kuo - le - maan - sa.

Me to - dis - tam - me hä - nen y - lös - nou - se - mus - taan.

Me o - do - tam - me hä - nen tu - le - mis - taan kun - ni - as - sa.

Ehtoollisen päätösylistys

... Pyhän Hengen yhteydessä kunnia ja kirkkaus iankaikkisesti.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Isä meidän

Herran rauha (Pax)

L Her-ran rau - ha ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

***Jumalan Karitsa (Agnus Dei)**

S Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat

maa - il - man syn - nin, ar - mah - da mei - tä.

Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat

maa - il - man syn - nin, ar - mah - da mei - tä.

Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat

maa - il - man syn - nin, an - na meil - le rau - ha.

Kutsu, johon vastauksena seurakunta laulaa virren 815 Herra, en ole sen arvoinen

Ehtoollisen vietto, jonka aikana kuoro laulaa Franz Schubertin Sanctuksen (Deutsche Messe) ja Väinö Viitasalon Paljon on aihetta lapsella kiittää

Virsi 228 Vaiti kaikki palvokaamme

Ehtoollisen päätössanat

Kiitosrukous

S Aa - men, aa - men.

***Ylistyvirsi 339:1 ja 4 (kuorolaiset laulavat moniäänisesti)**

***Siunaus**

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Päätösmusiikki, kuoro

Ola Gjeilo: Ubi caritas (Missä rakkaus ja laupeus, siellä Jumala)

3.2 Pitkäperjantain radiointi

Tämä pitkäperjantain sanajumalanpalvelus oli Oulunkylän kirkossa, Helsingissä 18.4.2014 klo 10.00 ja se radioitiin YLE1 kautta. Pitkäperjantai on kirkkovuoden hiljaisin ja murheellisin päivä; ainoa päivä vuodessa, jolloin liturgisena värinä on musta. Altari on edellisen päivän, kiirastorstain messun jälkeen riisuttu paaston ajan violetista, liturgisesta väristä ja puettu mustaan. Alttarilla on viisi punaista ruusua symboloimassa Jeesuksen viittä haavaa sekä orjantappurakruunu tai krusifiksi. Kirkkokäsikirjan päivän otsikkona on *Jumalan Karitsa*. Kirkonkelloja ei pitkäperjantaina soiteta lainkaan ja usein urutkin vaikenevat. Kiellettyä urkujen käyttö ei ole, mutta on vaikuttavaa, jos urkuja ei käytetä siinä funktiossa, jossa niitä luterilaisessa kirkossa tavallisimmin käytetään, eli virsien ja liturgian soittamisessa. Tässä toteutuksessa urut ovat osa orkesteria Rheinbergerin *Stabat Materissa*; muuten niitä ei käytetä, vaan virret lauletaan ilman säestystä 1-äänisesti.

Kuoron laulamien osat on tässä toteutuksessa merkitty punaisella värillä. Tämän lisäksi kuoro laulaa yhdessä seurakunnan kanssa virret sekä liturgiset sävelmät. Yksi musiikillisesti mittava osio on pitkäperjantain esirukous, jossa käsikirja ohjeen mukaan käytetään *Litaniaa 719*. Siinä esilaulajan osuus on vaativa ja raskas. Tätä harjoittelimme liturgi Johanna Elon ja kuoron kanssa, jotta vuorottelu ja ajankäyttö asettuivat luonnollisiksi ja kirkkoakustiikkaan sopiva tempo löytyi. Kuoro ja orkesteri toteuttavat Joseph Rheinbergerin teoksen *Stabat Mater*.

Linkki nuottiin:

http://imslp.org/wiki/Stabat_Mater,_Op.138_%28Rheinberger,_Josef_Gabriel%29

PITKÄPERJANTAIN JUMALANPALVELUS

I JOHDANTO

Alkuvirsi 67 Tulkaa kaikki, katsokaatte

Lauletaan ilman säestystä

Alkusiunaus

L I - sän ja + Po - jan ja Py - hän Hen - gen ni - meen.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Vuorotervehdys

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

Johdantosanat

Yhteinen rippi

Synnintunnustus 706

Synninpäästö

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Musiikkia: I osa Joseph Rheinbergerin teoksesta Stabat Mater Op. 138

I osa Stabat Mater

Suomennos:

Seisoi äiti tuskainen vierellä ristin kynelehtivänä, sillä riippui hänen poikansa.
Hänen sydämensä vaikeroivan, murheellisen ja tuskaisen lävisti miekka.

Voi kuinka surullinen ja ahdistettu oli tuo siunattu ainosyntyisen pojan äiti!
Hän suri ja kärsi ja vapisi nähdessään kuuluisan poikansa piinan.

Päivän rukous

S Aa - men, aa - men.

II SANA

Ensimmäinen lukukappale Jes. 53

Kuka uskoo meidän sanomamme?
 Kuka ymmärtää Herran käsivarren voiman?
 Hän kasvoi Herran edessä kuin vähäinen verso,
 kuin vesa kuivasta maasta.
 Ei hänellä ollut vartta, ei kauneutta,
 jota olisimme ihaillen katselleet,
 ei hahmoa, johon olisimme mieltyneet.
 Hyljeksitty hän oli, ihmisten torjuma,
 kipujen mies, sairauden tuttava,
 josta kaikki käänsivät katseensa pois.
 Halveksittu hän oli, me emme häntä minään pitäneet.
 Ja kuitenkin: hän kantoi meidän kipumme,
 otti taakakseen meidän sairautemme.
 Omista teoistaan me uskoimme hänen kärsivän rangaistusta,
 luulimme Jumalan häntä niistä lyövän ja kurittavan,
 vaikka meidän rikkomuksemme olivat hänet lävistäneet
 ja meidän pahat tekomme hänet ruhjoneet.
 Hän kärsi rangaistuksen,
 jotta meillä olisi rauha,
 hänen haavojensa hinnalla
 me olemme parantuneet.
 Me harhailimme eksyneinä kuin lampaat,
 jokainen meistä kääntyi omalle tielleen.
 Mutta Herra pani meidän kaikkien syntivelan
 hänen kannettavakseen.
 Häntä piinattiin, ja hän alistui siihen,
 ei hän suutansa avannut.
 Kuin karitsa, jota teuraaksi viedään,
 niin kuin lammas, joka on ääneti keritsijäinsä edessä,
 ei hänkään suutansa avannut.
 Hänet vangittiin, tuomittiin ja vietiin pois
 - kuka hänen kansastaan siitä välitti?
 Hänet syöstiin pois elävien maasta,
 hänet lyötiin hengiltä kansansa rikkomusten tähden.
 Hänet oli määrä haudata jumalattomien joukkoon.
 Rikkaan haudassa hän sai leposijansa.
 Koskaan hän ei ollut harjoittanut vääryyttä,
 eikä petos ollut noussut hänen huulilleen.
 Herra näki hyväksi,
 että hänet ruhjottiin,
 että hänet lävistettiin.
 Mutta kun hän antoi itsensä sovitusuhriksi,
 hän saa nähdä sukunsa jatkuvan, hän elää kauan,
 ja Herran tahto täyttyy hänen kauttaan.
 Ahdistuksensa jälkeen hän näkee valon,
 ja Jumalan tunteminen ravitsee hänet.
 Minun vanhurskas palvelijani tekee vanhurskaiksi monet,
 heidän pahat tekonsa hän kantaa.
 Minä annan hänelle paikan suurten joukossa,
 hän saa jakaa saalista mahtavien kanssa,
 koska hän antoi itsensä kuolemalle alttiiksi
 ja hänet luettiin rikollisten joukkoon.
 Hän otti kantaakseen monien synnit,
 hän pyysi pahantekijöilleen armoa.

Vastauspsalmi

Kertosäe 779, säv. Juhani Haapasalo, kuoro ja seurakunta laulavat yhdessä

Ju-ma-la-ni, Ju-ma-la-ni, mik-si hyl-kä-sit mi-nut,
mik-si hyl-kä-sit mi-nut?

Psalmi 22, säv. Katja Mäkiö, kuoro laulaa

Minä olen maan mato, en enää ihminen,
olen kansani hylkäämä, ihmisten pilkka.
Kaikki ilkkuvat, kun minut näkevät,
pudistavat päätään ja ivaavat minua.

Kertosäe

Voimani valuu maahan kuin vesi,
luuni irtoavat toisistaan.
Sydämeni on kuin pehmeää vahaa,
se sulaa rinnassani.

Kertosäe

Kätteni ja jalkani ovat runnellut,
ruumiini luut näkyvät kaikki.
Herra, älä ole niin kaukana!
Anna minulle voimaa, riennä avuksil!

Kertosäe

Toinen lukukappale Gal. 6:14

Minä en ikinä tahdo kerskailla mistään muusta kuin meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen rististä. Siinä on maailma minulle ristiinraulittu ja minä maailmalle.

Päivän virsi 63: 1, 2 ja 6 Oi rakkain Jeesukseni
lauletaan ilman säestystä

*Evankeliumi, useita lukijoita Joh. 19: 16-30

Jeesusta lähdettiin viemään. Kantaen itse ristiään hän kulki kaupungin ulkopuolelle paikkaan, jota kutsutaan Pääkallonpaikaksi, heprean kielellä Golgata. Siellä sotilaat ristiinraulitsivat Jeesuksen ja kaksi muuta hänen kanssaan, yhden kummallekin puolelle ja Jeesuksen heidän keskelleen. Pilatus oli kirjoittanut taulun, joka kiinnitettiin ristiin. Siinä oli sanat: "Jeesus Nasaretilainen, juutalaisten kuningas." Monet juutalaiset lukivat kirjoituksen, sillä paikka, missä Jeesus ristiinraulittiin, oli lähellä kaupunkia. Teksti oli kirjoitettu hepreaksi, latinaksi ja kreikaksi. Juutalaisten ylipapit sanoivat Pilatukselle: "Älä kirjoita: 'Juutalaisten kuningas.' Kirjoita, että hän on sanonut: 'Minä olen juutalaisten kuningas.'" Pilatus vastasi: "Minkä kirjoitin, sen kirjoitin." Ristiinraulittuaan Jeesuksen sotilaat ottivat hänen vaatteensa ja jakoivat ne neljään osaan, kullekin sotilalle osansa. He ottivat myös paidan, mutta kun se oli saumaton, ylhäältä alas samaa kudosta, he sanoivat toisilleen: "Ei revitä sitä. Heitetään arpaa, kuka sen saa." Näin kävi toteen tämä kirjoituksen sana:

- He jakavat keskenään vaatteeni
ja heittävät puvustani arpaa.
Juuri näin sotilaat tekivät.

Jeesuksen ristin luona seisoivat hänen äitinsä ja tämän sisar sekä Maria, Klopaksen vaimo, ja Magdalan Maria. Kun Jeesus näki, että hänen äitinsä ja rakkain opetuslapsensa seisoivat siinä, hän sanoi äidilleen: ”Nainen, tämä on poikasi!” Sitten hän sanoi opetuslapselle: ”Tämä on äitisi!” Siitä hetkestä lähtien opetuslapsi piti huolta Jeesuksen äidistä.

Jeesus tiesi, että kaikki oli nyt saatettu päätökseen. Jotta kirjoitus kävisi kaikessa toteen, hän sanoi: ”Minun on jano.” Siellä oli astia täynnä haparviiniä. Sotilaat kastoivat siihen sienen ja nostivat sen iisoppiruo’on päässä Jeesuksen huulille. Jeesus joi viinin ja sanoi: ”Se on täytetty.” Hän kallisti päänsä ja antoi henkensä.

Musiikkia II osa Joseph Rheinbergerin teoksesta Stabat Mater Op. 138

II osa Quis est homo

Suomennos:

Kuka on ihminen, joka ei itkisi, Kristuksen äidin kun näkee niin suuressa tuskassa?

Kuka ei tuntisi sääliä katsoessaan hurskasta äitiä suremassa poikaansa?

Oman kansansa syntien tähden hän näki Jeesuksen tuskissa ja ruoskalle alistettuna.

Hän näki oman rakkaan poikansa kuolevan hylättynä, kun hän antoi henkensä.

Saarna

Musiikkia III osa Joseph Rheinbergerin teoksesta Stabat Mater Op. 138

III Osa Eja mater

Suomennos:

Oi äiti, rakkauden lähde, anna minun tuntea tuskasi voima niin että voin surra kanssasi.

Anna sydämeni palaa rakkaudesta Kristukseen, Jumalaan niin että voin miellyttää häntä.

Pyhä Äiti, tee niin, että painat Ristiinnaulitun haavat lujasti sydämeeni.

Haavoittuneen poikasi, joka kantoi minunkin kärsimykseni, tuskat jaa kanssani.

Anna minun totisesti itkeä kanssasi, Ristiinnaulitun tuskat jakaen niin kauan kuin elän.

Ristin vierellä kanssasi seistä ja jakaa sinun valituksesi haluan.

Uskontunnustus

Ristin äärellä

E Katsokaa ristinpuuta, jolle maailman Vapahtaja on naulittu

Pyhä risti kärsimyksen, virsi 757

lauletaan vuorovirtenä, ilman säestystä

1 säkeistö naiset, 2 miehet, 3 naiset, 4 miehet, 5 kaikki

III RUKOUSYhteinen esirukous, litania 719

E Ru - koil-kaam-me.

S Her - ra, ar - mah - da mei - tä. Kris - tus, ar - mah - da mei - tä.

Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

E Herra, Jumala, tai - vaal - li - nen I - sä,

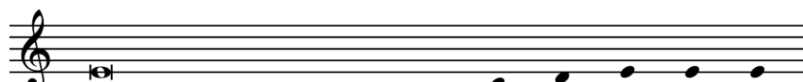
Herra, Jumalan Poika, maa - il - man Va - pah - ta - ja,

Her - ra, Ju - ma - la, Py - hä Hen - ki,

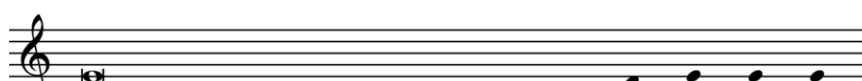
S ar - mah - da mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

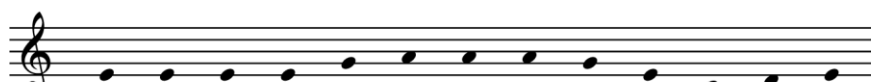
E Kaikista harhoista ja taikauskosta,
kaikesta eksytyksestä, kai- kes - ta pa - has - ta

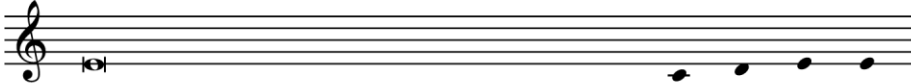
S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Ympäristötuhoista ja luonnonmullistuksista,
nälänhädästä ja taudeista,
sodasta ja väkivallasta, riidoista ja lait - to - muuk - sis - ta

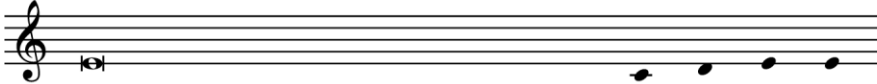
S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

Hallitse ja johdata seurakuntaasi,
anna sille voimaa elää sanasi mukaan.
Tee nimesi tunnetuksi kaikkialla maailmassa,
suo uskon, toivon ja rakkauden vallita kristikunnassa.
Yhdistä kaikki uskovat, niin että olisi yksi paimen ja yk - si lau - ma.

S Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

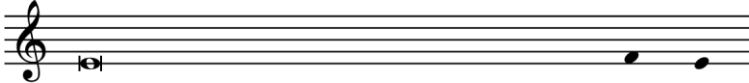
E Varjele kaikkia, jotka ovat hädässä ja vaaroissa,
auta ja virvoita sairaita ja murheellisia.
Anna halua ja voimia olla kärsivien tukena.
Siunaa maan hedelmä ja ihmisten työ,
suojele ja armahda luo - tu - ja - si.

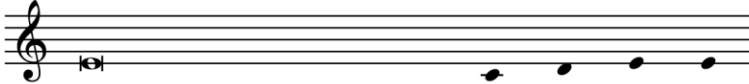
S Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

E Herra, kaikkivaltias Ju - ma - la, joka kuulet katuvien huo - ka - uk - set,
ota vastaan ru - ko - uk - sem - me.

Auta meitä Henkesi voimalla voittamaan kaikki pa - ha,

jonka saatana, maailma ja me itse saam - me ai - kaan.

Kiitos ja ylistys sinulle nyt ja i - an - kaik - ki - ses - ti.

S Aa - men.

Isä meidän

IV PÄÄTÖS

*Siunaus

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Päätösmusiikki IV osa Joseph Rheinbergerin teoksesta *Stabat Mater Op. 138*

IV osa *Virgo virginum praeclara*

Suomennos:

Neitsyt, puhtain neitseiden joukossa, älä ole minulle kova, anna minun itkeä kanssasi.

Anna minun kantaa Kristuksen kuolema, jakaa hänen kärsimyksensä, ja haavat jälleen kokea.

Anna minun haavoittua hänen haavoistaan ja ristin ottaa minut valtaansa rakkaudesta poikaasi.

Kun olen liekeissä ja syttynyt, sinä, Neitsyt, minua puolustat tuomion päivänä.

Anna ristin varjella minua, Kristuksen kuoleman minua vahvistaa, ja armon suojella.

Loppufuuga

Kun ruumiini kuolee suo että sielulleni annetaan Paratiisin autuus.

Stabat materin käännös Juhani Koivisto (<http://laura.siba.fi/>)

4 Kuoro ja kuoronjohtaja messussa tai jumalanpalveluksessa

Tämä osio on tarkoitettu avuksi kuoronjohtajille, jotka valmistautuvat tulemaan kuoron kanssa luterilaiseen messuun tai jumalanpalvelukseen. Taustatietona käyn läpi terminologiaa, kirkkovuoden kulkua, jumalanpalvelusuudistusta sekä messusävelmistöä. Messun rakenteesta esimerkkinä toimii edellä esitetty tammikuun radioinnin rakenne. Pitkäperjantain jumalanpalvelus toimii esimerkkinä sanajumalanpalveluksesta. Tässä osiossa käsittelen myös messumusiikin suunnittelua ja valintaa. Osioista on hyötyä myös kuorolaulajalle, joka haluaa lisää tietoa luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämästä.

4.1 Mikä on messu, entä jumalanpalvelus?

Messu on jumalanpalvelus, jossa on ehtoollinen ja se on tarkoitettu seurakunnan yhteiseksi sunnuntain tai muun pyhäpäivän pääjumalanpalvelukseksi. Muita jumalanpalveluksia ovat sanajumalanpalvelus ja viikkomessu sekä rukoushetket. Messu on juhla ja yhteisöllinen tapahtuma, johon seurakunta on kokoontunut iloineen ja huolineen sekä tehtävineen, virkoineen ja lahjoineen.

Termit jumalanpalvelus ja messu kulkevat usein rinnakkain ja niitä käytetään käsitteinä rinnakkain sekä virallisesti että arkielämässä. *Jumalanpalvelus* terminä tulee saksan kielestä (Gottesdienst) ja se avaa teologisen tapahtuman merkityksen; seurakunnan koontumisessa Jumala palvelee ihmistä ja ihminen Jumalaa. *Messu* on latinalaisperäinen sana, joka tarkoittaa ehtoollisjumalanpalvelusta ja tulee päätösosan lähettämissanoista *Ite, missa est* suomeksi ”Lähtekää, palvelus on päättynyt”. Koska messusta lähdetään arkielämään aina siunauksen saattelemana, sana messu on saanut myös siunauksen merkityksen. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 32). Vuonna 2000 toteutetun jumalanpalvelusuudistuksen myötä seurakunnan viikoittaista pääkokoontumista, johon liittyy ehtoollisenvietto, on alettu kutsua yleisesti sanalla messu. Vastaava jumalanpalvelus ortodoksisessa kirkossa on liturgia.

Sana *selebrantti* tarkoittaa messua johtavaa pappia, joka toimittaa ehtoollisen sekä lukee tai laulaa alku- ja loppusiunauksen ja päivän rukouksen. Selebrantti voi myös saarnata. Samaa tarkoittaa meillä hieman tutumpi ja useammin käytetty sana *liturgi*. Messussa käytettävää sävelmistöä, joka sisältää liturgin ja seurakunnan vuorolauluja sekä yhdessä laulamia messun osia kutsutaan nimellä *liturgia*. Messussa joka pyhä toistuvia tekstejä, lauluja ja rukouksia kutsutaan latinalaisperäisellä nimellä *ordinarium* (lat. ordo eli järjestys). Kirkkovuoden kulkua heijastavien, vaihtuvien messun osien nimitys on *proprium*. Näitä ovat esimerkiksi virret, lukukappaleet ja rukoukset. (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 77-78.).

Kanttorin tehtävänä jumalanpalveluksessa on vastata musiikin kokonaisuudesta, suunnittelusta ja toteutuksesta ja johtaa seurakunnan musiikillista ilmaisua. Kuoron tai lauluryhmän ensisijainen tehtävä jumalanpalveluksessa on yhdessä kanttorin kanssa toimia seurakunnan laulun johtajana ja tukena. Messun rakenne antaa mahdollisuuden hyvin rikkaaseen ja monimuotoiseen musiikilliseen toteutukseen. Musiikillisilla ratkaisuilla on mahdollista avata, alleviivata ja värittää kirkkovuoden eri pyhien sisältöä.

Messulla voidaan tarkoittaa myös liturgiseen tai konserttikäyttöön tarkoitettua sävellystä, joka perustuu messun ordinarium-osien (Kyrie eli Herra armahda, Gloria eli Kunnia, Credo eli Uskontunnustus, Sanctus eli Pyhä, Agnus Dei eli Jumalan Karitsa) teksteihin. Kuoromusiikissa vakiintuneita, suppeampia kokonaisuuksia ovat Missa brevis, Missa piccola sekä ranskalaiset Messe basse ja Petite Messe. Niin klassiset säveltäjät (esim. W.A. Mozartin Kruunajaismessu, Joseph Haydnin Nelson-messu tai Jan Dismas Zelen-

kan Pääsiäismessu) kuin messumusiikin tekijät nykyäänkin (mm. Jaakko Löytyn Päivästä päivään – messu, Jussi Pyysalon Riemumessu ja Lasse Heikkilän Suomalainen messu) ovat antaneet mitä monimuotoisempia lisänimiä läpisävelletyille messuille.

Erityismessuissa musiikillisena nimittäjänä voi olla tyyli; tällaisia ovat mm. jazz-messu, teknomessu, negrospirituaalimessu, hiljaisen rukouslaulun messu, kansanmusiikkimessu, Taizé -messu ja metallimessu. Messun lisämääreet voivat nousta myös ajankohdasta (Arkimessu tai Ehtoomessu) tai kohderyhmästä (Sateenkaarimessu) tai toteuttavasta kokoonpanosta tai instrumentista (urkumessu).

4.2 Perustiedot kirkkovuodesta

Kirkon jumalanpalveluselämä saa rytminsä ja sisältönsä kirkkovuodesta. Jokaiselle sunnuntaille ja pyhäpäivälle on kirkkokäsikirjan evankeliumikirjassa päivän otsikko, aiheen luonnehdinta, liturginen väri, raamatuntekstit, virsiehdotukset sekä teemaa heijastavat päivän rukoukset (evl.fi/kirkkovuosinyt). Nämä toimivat musiikin ohjelmistosuunnittelun pohjana ja lähtökohtana. Messussa luettavia raamatuntekstejä ovat vanhan testamentin lukukappale, epistola eli kirjeteksti ja evankeliumi, joka on keskeisin teksteistä ja jota yleensä käsitellään saarnassa. Evankeliumikirja sisältää kullekin sunnuntaille ja pyhäpäivälle edellä mainittujen raamatuntekstien 3. vuosikertaa. Kuhunkin pyhäpäivään tai sunnuntaihin kuuluva luettava tai laulettava päivän psalmi sen sijaan on joka vuonna sama.

Luterilainen kirkkovuosikalenteri seuraa läntistä perinnettä, jossa kirkkovuosi alkaa marras-joulukuun vaihteessa ensimmäisestä adventtisunnuntaista ja päättyy tuomiosunnuntaihin. Kirkkovuosi nykymuodossaan on pitkän kehityksen tulos ja sen lähtökohdat ovat juutalaisessa juhlakalenterissa ja kristillisessä ylösnousemususkossa. Useimmat kirkkovuoden juhlat ovat syntyneet toisistaan irrallaan, ja vasta myöhemmin ne on ymmärretty saman kokonaisuuden osiksi. Tästä syystä kirkkovuosi on monikerroksinen ja osin epälooginenkin. Kirkkovuosi jakautuu kolmeen jaksoon: adventti ja joulujakso kertovat Kristuksen ihmiseksi tulemisesta, pääsiäisjakso Kristuksen kärsimyksestä, kuolemasta ja ylösnousemuksesta ja helluntaijakso nostaa esille Jeesuksen opetukset ja kristillisen elämän teemat (Kotila 1994, 155.).

Pääsiäinen on kirkkovuoden keskus ja ydin: valon ja ylösnousemuksen juhla. Sen ajankohdasta lasketaan pyhiä taaksepäin ja eteenpäin. Pääsiäistä vietetään "kevätpäivän tasausta seuraavan täydenkuun jälkeisenä sunnuntaina" (sakasti.evl.fi). Pääsiäistä

edeltää paastonaika, joka on kestävä 40 päivää ja alkaa laskiaissunnuntaita seuraavasta tuhkakeskiviikosta. Paastonaikaa edeltää ns. esipaasto, joka on aina samanmittainen: 3. sunnuntai ennen paastonaikaa (Septuagesima), 2. sunnuntai ennen paastonaikaa (Sexagesima) ja laskiaissunnuntai. Paastonajan sunnuntaipäiviä on 6, paastonajan sunnuntait 1-5 ja palmusunnuntai.

Palmusunnuntaista alkaa hiljainen viikko, johon sijoittuvat mm. kiirastorstai ja pitkäperjantai. Kiirastorstain messu päättyy alttarin riisumiseen ja violettien liturgisten vaatteiden vaihtamiseen pitkäperjantain mustiin. Alttarille voidaan laittaa viisi ruusua merkiksi Jeesuksen viidestä haavasta sekä orjantappurakuunu. Pääsiäistä on vanhastaan juhlistettu pääsiäisvigilialla eli yöjumalanpalveluksella. Katolisessa ja ortodoksisessa kirkossa pääsiäisyön messu on kirkkovuoden kohokohta. Jumalanpalvelusuudistuksen myötä vuonna 2000 Suomen luterilainen kirkko sai pääsiäisyön messun kaavan. Suurta juhlaa seuraa jälkivietto: 6 riemukasta pääsiäisen jälkeistä sunnuntaita, joiden raamatunteksteissä kerrotaan mm. ylösnousseen Jeesuksen ilmestymisistä ja Jeesuksesta Hyvänä paimenena. Helatorstaita vietetään neljänkymmenen päivän kuluttua pääsiäisestä Kristuksen taivaaseenastumisen muistoksi (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 45-46.).

(Kristittyinä Suomessa, verkkojulkaisu, 29.).

Koko kirkkovuosi alkaa ensimmäisestä adventtisunnuntaista, joka on tärkeimpiä kirkkopyhiämme. Se aloittaa samalla joulujakson; juhlaan valmistautuminen alkaa adventti-paastolla, joka kestää neljä viikkoa, paastonajan liturginen väri on violetti tai sininen. Jouluaattona ollaan lupauksen täyttymisen ovella ja siksi Vanhan testamentin profetiat ovat jouluaaton jumalanpalveluksessa keskeisiä. Suomalaisessa juhlaperinteessä korostuu jouluaatto, niinpä jouluevankeliumikin luetaan ja Enkeli taivaan – virsi veisataan jo jouluaaton jumalanpalveluksessa, vaikka ne varsinaisesti kuulusivat vasta seuraavaan yöhön tai aamuun. Jeesuksen syntymäjuhlaa vietetään 25.12. ja silloin voidaan viettää kolme jumalanpalvelusta, joiden raamatuntekstit ovat eri tavoin painottuneet: jouluyön messu on enkelten messu, varhainen jouluaamun messu on paimenten messu ja myöhemmässä joulupäivän messussa korostuu kiitos Jumalan pojan ihmiseksi tulemisesta. Liturginen väri on valkoinen.

Loppiaista vietetään aina 6.1. ja siihen kuuluu evankeliumi itämaan tietäjistä. Ennen joulun vakiintumista nykyiselle paikalleen se oli Jeesuksen syntymäjuhla ja edelleen useissa maissa itämaan tietäjiin liittyvä lahjojen tuomisen ja antamisen perinne on voimissaan loppiaisena. Suomessa loppiaisena muistetaan kirkon lähetystehtävää. Jouluun liittyviä pyhiä ovat lisäksi kynttilänpäivä helmikuussa, joka päättää joulujakson ja Marian ilmestyspäivä jota vietetään 9 kuukautta ennen joulua maaliskuussa ja juhannuspäivä, jota vietetään 6 kuukautta ennen joulua (Palvelkaa Herraa iloiten 2009, 43.).

Helluntaijakso on kirkkovuoden pisin jakso ja ulottuu helluntaiaatosta Valvomisen sunnuntaihin ja Tuomiosunnuntaihin. Helluntai on Pyhän Hengen vuodattamisen juhla ja sitä on kutsuttu kirkon syntymäpäiväksi, liturgisena värinä on punainen. Helluntain jälkeisten sunnuntaiden keskeisiä aiheita ovat Jeesuksen opetukset, elämä kristittyinä ja uskontunnustus. Tätä ilmentää myös liturgisena värinä käytettävä vihreä, elämän, kasvun ja toivon väri (Palvelkaa Herra iloiten 2009, 48.).

Lisäksi kirkkovuodessa vietetään erityispyhiä, joita ovat mm. Mikkelinpäivä lokakuussa ja Pyhäinpäivä loka-marraskuun vaihteessa. Yhteiskunnallisia juhlapäiviä ovat Itsenäisyyspäivä joulukuussa sekä ekumeeniset rukouspäivät. Ekumeenisia rukouspäiviä vietetään nykyisin vuosittain kaksi ja ne ovat 18.1. *Kristittyjen ykseyden rukouspäivä* ja YK:n päivänä 24.10. vietettävä *Rauhan, ihmisoikeuksien ja kansainvälisen vastuun rukouspäivä*. Rukouspäivistä annetaan julistus, jonka allekirjoittaa Tasavallan presidentti.

Perheen sunnuntai voi sijoittua johonkin pyhään syys-marraskuun välillä ja se antaa mahdollisuuden pohtia perheen merkitystä, lapsen asemaa ja sukupolvien keskinäistä vuorovaikutusta ja yleisesti yhteisön merkitystä ihmiselle. Luomakunnan sunnuntaita vietetään jonakin touko-elokuun sunnuntaina ja sen teemana on ihmisen vastuu luomakunnan huolenpidosta. (Evankeliumikirja 2001, 628).

Ihmisen elämänkaareen liittyvät kirkolliset toimitukset: kaste, konfirmaatio, avioliittoon vihkiminen sekä hautaan siunaaminen ovat myös osa seurakunnan jumalanpalveluselämää. Nämä kasuaalitoimitukset nousevat ensisijaisesti seurakuntalaisen elämäntilanteista, mutta niissä voi olla myös heijastumia kirkkovuoteen ja sen musiikkiin. Kullekin kasuaalitoimitukselle on omat raamatuntekstinsä ja rukouksensa, mutta niissä on mahdollista käyttää myös kirkkovuoden ajankohdan mukaista aineistoa (Kotila 1994, 166). Musiikillisilla valinnoilla voidaan korostaa toimituksen kontekstuaalisuutta eli asiayhteyden ja läsnäolijoiden huomioimista.

4.3 Jumalanpalvelusuudistus ja sen tuomat musiikilliset mahdollisuudet

Suomen evankelisluterilaisen kirkon uudistettu *Evankeliumikirja* sekä *Jumalanpalvelusten kirja* messusävelmistöineen otettiin laajan uudistustyön jälkeen käyttöön adventtina 2000. Samalla vuonna 1987 käyttöön otettu virsikirja sai liitteen, johon uuden messusävelmistön lisäksi kuuluu lukuisia muita lauluja (numerot 700 - 805). Tätä virsikirjan liiteosaa on myöhemmin, vuonna 2004, täydennetty kokoelmalla lauluja kirkollisiin toimituksiin (numerot 806 - 856), samalla kun käyttöön otettiin *Kirkollisten toimitusten kirja*. Kirkkokäsikirjan ja messusävelmistön käyttöönottoa edelsi yli kaksikymmentä vuotta kestänyt käsikirjakomitean työskentely, välimietintö ja *Jumalan kansan juhla* -aineiston kokeilun ja palautteen keräämisen vaihe kokeiluun valituissa seurakunnissa, lausuntokierrokset ja kirkolliskokouksen hyväksyminen.

Etsiessään ja valmistellessaan materiaalia kokeilutoimintaa varten käsikirjakomitean musiikkijaoston jäsenet tutkivat laajasti sekä kotimaista, että ulkomaista aineistoa. Ulkomaisesta materiaalista jaosto tutki pohjoismaiden, lähinnä Ruotsin ja Norjan kirkkojen, sekä Yhdysvaltojen ja Saksan kirkkojen musiikkia sekä ekumeenista ja gregoriaanista aineistoa. Uutta suomalaista aineistoa kerättiin ja luotiin mm. järjestämällä säveltäjäseminaari, lehti-ilmoituksilla ja käymällä läpi olemassa olevia nuorten messujen ja Tuomas-messun musiikillisia toteutuksia. Käsikirjakomitealle lähetettiin jonkin verran materiaalia myös spontaanisti kentällä toimivilta muusikoilta ja säveltäjiltä.

Uudistetuille kirkkokäsikirjoille on ominaista jumalanpalvelusten kaavojen huomattava väljyys samalla kun niillä kaikilla on tietty yhteinen perusrakenne. Jumalanpalvelusmusiikin osalta toteutusvaihtoehtojen määrä kasvoi huomattavasti. Musiikin kannalta merkittäviä ovat olleet varsinkin liturgin tai esilaulajan ja kuoron vuorolaulun mahdollisuuksien lisääminen, mahdollisuus korvata virsiä muulla musiikilla sekä vastausmusiikin mahdollisuus raamatuntekstien luvun yhteydessä (Pajamo - Tuppurainen, 599 - 600). Käsikirjakomitea tiivistä välimietinnössään *Jumalan kansan juhla* jumalanpalvelusuudistuksen musiikilliset periaatteet neljään kohtaan:

1. Musiikki on jumalanpalveluksessa evankeliumin julistamisen ja seurakunnan rukouksen ja kiitoksen kieli sekä seurakuntayhteyden ilmentäjä.
2. Seurakunnan yhteinen virsi, muu liturginen laulu sekä kuoro- ja soitinmusiikki toteuttavat edellä mainittuja jumalanpalvelusmusiikin raamatullisia ja teologisia tavoitteita.
3. Musiikin kielessä ja toteutuksessa on oltava tilaa seurakuntalaisten erilaisiin lahjoihin ja voimavaroihin perustuvalla monimuotoisuudelle. Musiikki on jumalanpalveluksessa evankeliumin julistamisen ja seurakunnan rukouksen ja kiitoksen kieli sekä seurakuntayhteyden ilmentäjä.
4. Jumalanpalvelusmusiikin valinnassa tarvitaan avoimuutta ja kriittisyyttä. Toimivan jumalanpalvelusmusiikin valintaperusteena on pidettävä musiikin aitoutta ja käyttökelpoisuutta jumalanpalvelusta viettävän seurakunnan yhteisenä kielenä (Sariola 1992, 156.).

Jumalanpalvelusmusiikin valinnassa tarvitaan avoimuutta ja kriittisyyttä. Toimivan jumalanpalvelusmusiikin valintaperusteena on pidettävä musiikin aitoutta ja käyttökelpoisuutta jumalanpalvelusta viettävän seurakunnan yhteisenä kielenä (Sariola 1992, 156). Luterilaisessa perinteessä seurakunnan yhteisellä virren veisuulla on ollut aina merkittävä asema. Käsikirjakomitean mukaan jumalanpalveluksen musiikkia kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota seurakunnan mahdollisuuteen ilmaista uskoaan yhdessä ja yksimielisesti. Kuorolla on tärkeä tehtävä toimia seurakunnan veisuun tukena ja johtajana kanttorin kanssa. Komitea korosti mietinnössään (Sariola 1992, 157 – 158.), että juuri yhteinen jumalanpalvelus on se paikka, jossa seurakuntalaisten yksilölliset lahjat voidaan tuoda yhteiseen käyttöön. Komitean linjausten mukaan soittimien, kuorojen, soi-

tinyhtyeiden ja solistien käyttö jumalanpalveluksessa johtaa yhteisöllisyyden lisäämiseen. Seurakunta monine lahjoineen on jumalanpalveluksen musiikillisen toteutuksen subjekti. (Sariola 1992, 157 – 158.)

Jumalanpalvelus on jatkuvasti elävä ja uudistuva seurakunnan kokoontumisen juhla. Vuoden 2000 jälkeen kirkossa on tapahtunut musiikkityylien kirjon monipuolistuminen ja laajeneminen. Tämä heijastelee yhteiskunnan monipuolistunutta musiikkikulttuuria laajemminkin. Pop-messu, gospelmessu, Kansanlaulukirkko, Kauneimmat joululaulut -messu ja tangomessu ovat esimerkkejä messuista, joissa yhteisenä nimittäjänä on musiikin tyyli tai ohjelmisto. Eri kohderyhmille on luotu omia messuja, esimerkkeinä Mukulamessu, Partiomessu, motoristimessu, muistisairaiden messu ja tyhjän sylin messu. Läpikävellyille, klassisille messuille sekä kantaattimessuille on myös löytynyt uudella tavalla tilaa messuissa. Osa kuorolle ja soittimille sävelletyistä klassisista, messun ordinarium-osat sisältävistä messuista on sävelletty ensisijaisesti jumalanpalveluskäyttöön; osa taas on laajuudeltaan sellaisia, että säveltäjä on luultavasti ajatellut niille ensisijaisesti konserttikäyttöä.

Käsikirjakomitea totesi linjauksissaan, että messun musiikilla on aina viesti, sisältö. Tavoitteena oli että messun eri sisällöille voitaisiin löytää sellainen ilmaisukanava ja kieli, jonka koko seurakunta voisi ymmärtää ja johon se voisi koko olemuksellaan yhtyä. Jotta messun perimmäinen tarkoitus, seurakunnan rakentuminen, toteutuisi, on messuun osallistuvan seurakuntalaisen voitava vakuuttua musiikissa kuulemastaan viestistä (Sariola 1992, 159). Tätä periaatetta on hyvä pysähtyä miettimään musiikillisia linjauksia ja valintoja tehdessä.

4.4 Messusävelmistö

Suomessa evankelisluterilaisen kirkon suomenkielinen messusävelmistö sisältää neljä liturgista sävelmäsarjaa, joista seurakunnat voivat valita, kuinka monta ja mitkä sarjat ottavat käyttöön. Seurakunnilla on lisäksi kirkkojärjestyksen säädöksen perusteella oikeus käyttää tilapäisesti myös muita kuin virallisesti hyväksytyjä sävelmäsarjoja. Kaikki sävelmäsarjat on pyritty koostamaan niin, että ne muodostavat yhtenäisen tyyllillisen kokonaisuuden; tämä koskee sarjojen pääosia, Herra armahda, Kunnia, Pyhä ja Jumalan Karitsa -lauluja. Vuorolaulut ovat neljättä sävelmäsarjaa lukuun ottamatta kaikille sarjoille yhteiset. Luterilaisessa messumusiikkiperinteessä ollut tapana säestää seurakunnan yhdessä laulamia messun osia. Vuorolauluissa käytäntönä on usein liturgin laulu ilman

säestystä, mutta seurakunnan vastaukset säestettynä. Jos on käytettävissä hyvä kuoro, voisi olla luontevaa toteuttaa gregoriaanisiin sävelmiin perustuvia sävelmäsarjoja ilman säestyssoitinta. Tämä voisi tuoda esim. paastonajan messuihin mietiskelevää sävyä.

4.4.1 Ensimmäinen sävelmäsarja

Ensimmäinen sävelmäsarja pohjautuu gregoriaanisiin sävelmiin ja siinä on oleellisena tunnuksena keskiaikainen Herra armahda -sävelmä Kyrie Orbis factor, joka on ollut Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messusävelmistössä jo 1600-luvulta saakka. Jumalan Karitsa -laulun on säveltänyt Juhani Haapasalo, muut osat ovat gregoriaanisia sävelmiä, joita on suomenkielen tarpeisiin muokannut käsikirjakomitea sekä Tuomo Nikkola. Gregoriaanisiin sävelmiin pohjautuvissa sävelmissä haasteena on yhdessä laulettaessa saada tekstin ja sävelen liitto luontevasti esiin. Säestettynä gregoriaanisten melodioiden laulussa on tehtävä rytmisiä kompromisseja pyrittäessä seurakunnan yhtenäiseen ilmaisuun. Gregoriaanisille melodioille ominaiset melismat mielletään usein vaikeiksi laulaa. Käsikirjakomitean jäsenen, Osmo Vatasen mukaan melismojen laulamista saattaa helpottaa ajatus, että yhden sanan tai tavun kiertäminen liittyy haluun viipyä ja meditoida teologisesti tärkeän sanan kohdalla. (Järvisalo-Hoffström 2002, 60).

Ensimmäisen sävelmäsarjaan liittyy musiikillisena mahdollisuutena kiitosvirren paikalla laulettava Tuomo Nikkolan säveltämä Laudamus, jonka esilauluosuudet on sävelletty 4-ääniselle kuorolle, seurakunta laulaa tällöin mukana kertosaäkeessä. Ehtoollisrukouksen osiin *Me julistamme Hänen kuolemaansa* löytyy sovitukset kuorolle. Myös vastaus ehtoolliskutsuun *Herra, en ole sen arvoinen* voidaan laulaa sekakuorosovituksena (Messusävelmistön säestyskirja 2000, 140, 144 187.). Seurakunta voi osallistua näihin osiin laulamalla melodiaa.

4.4.2 Toinen sävelmäsarja

Toisen messusävelmäsarjan pohjana ovat suomalaiset hengelliset kansansävelmät teksteineen ja herätysliikkeiden vanhat virret ja laulut ja sen on säveltänyt Tuomo Nikkola. Nikkolan perusideana oli tuoda sävelmiin samaa tuttua, kotoista ja hyväksi koettua yhteistä sävyä kuin hänen mukaansa on lauletuimmista ja tunnetuimmista kansantoinnoissa ja virsissä (Järvisalo-Hoffström 2002, 51). Tämä kansanomaisesti koettu sävelmäsarja sai jumalanpalvelusuudistuksen kokeiluvaiheessa suuren suosion ja se on

osoittautunut käytössä kestäväksi, laulullisesti ja ilmaisullisesti inspiroivaksi ja yhteislau-
luun sopivaksi. Pyhä-hymni perustuu virren 632 *Nyt ylös sieluni*, pohjalle ja Jumalan Ka-
ritsa -sävelmän materiaalina on H.L. Hasslerin *Oi rakkain Jeesukseni*. Toisen sarjan
Kunnia -sävelmä on sama perinteinen sävelmä kuin ensimmäisessäkin sävelmäsar-
jassa. (Järvisalo-Hoffström 2002, 51-52.).

4.4.3 Kolmas sävelmäsarja

Kolmannen sarjan on säveltänyt Kaj-Erik Gustafsson. Se juhlava, valoisa ja duurivoittoi-
nen ja sisältää anglikaanisia vaikutteita ja laajoja melodisia kaarroksia. Gustafsson laati
tämän sarjan ensin kokeilukäyttöön Porvoon hiippakunnassa ruotsinkieliseen mes-
susävelmistökirjaan, myöhemmin sävelmät sovitettiin vastaaviin suomenkielisiin tekstei-
hin ja tällöin oli tarpeen tehdä joitakin melodisia muutoksia. Gustafsson luonnehtii sävel-
miensä tunnelmaisua anglikaaniseksi ja kertoo, että sävelkielessä on taustalla hänen
oma näkemyksensä jumalanpalveluselämästä: sävelkielessä lähestytään jotakin pyhää
ja suurta, Kristusta, Kuningasta. Näin esimerkiksi Herra armahda ja Jumalan Karitsa -
sävelmät ovat saaneet totutusta poikkeavan ylistävämmän luonteen. (Järvisalo-
Hoffström 2002, 55.). Anglikaaniseen tyylin tunnusomaisia piirteitä on urkujen sointiväri-
rikas käyttö ja juurevuus ja vaihtelevuus urkujen rekisteröinnissä. Kokonaisuinnissa li-
säväriä tuo kuorolaulu, jonka urkujen säestyssatsi usein kaksintaa. Kuoron diskantit vä-
rittävät usein huippukohtia ja dynaaminen skaala voi olla laaja. Kolmas sävelmäsarja
tarjoaa kuorolle toteutettavaksi valmiin sovituksen Kyrie-sävelmään ja Laudamusvirteen
726 *Sinua me kiitämme* sekä ehtoollisrukouksen osiin (Messusävelmistön säestyskirja
2000, 164, 168). Jos kuoro laulaa messussa psalmin, voisi olla luonteva käyttää siinäkin
anglikaanista psalmikaavaa ja toteutustapaa yhdessä kolmannen sävelmäsarjan
kanssa.

4.4.4 Neljäs sävelmäsarja

Neljäs sävelmäsarja jakaantuu kahteen vaihtoehtoon. Toisen sävelsi Harald Andersén
perhemessuja ajatellen vuonna 1983 ja se sisältää mm. kaikulauluja. Sarjan melodisena
runkona on Egil Hovlandin säveltämä kiitosvirsi 135 *Jumala loi auringon, kuun*. Koska
tämä perhemessun sävelmistö on osoittautunut aikaa kestäväksi, se päätettiin jumalan-
palvelusuudistuksessa ottaa mukaan messusävelmistöön. Neljännen sävelmä sarjan
toinen vaihtoehto on koottu kahdesta 1400- ja 1500 -luvulta peräisin olevasta sarjasta.

Herra armahda sekä Kunnia ovat peräisin klassisen Graduale Triplexin De angelis sarjasta. Nämä reformaation aikaiset sävelmät ovat valoisia ja ylistäviä duurisävelmiä. Eräs käsikirjakomitean tavoitteista olikin luoda kirkkovuoden juhla-ajoille omat sävelmäsarjansa, johon tarpeeseen tämä sarja myös vastaa. Tästä huolimatta tätäkin sarjaa voi käyttää joka-aikaisesti seurakunnan valinnan mukaan. Suomen ruotsinkielisillä sama sarja on ollut juhlasarjana jo vuodesta 1968 ja tämä sarja on laajalti käytössä kristillisissä kirkoissa myös eri puolella maailmaa (Järvisalo-Hoffström 2002, 57.).

4.4.5 Messusävelmistön kuorosovitukset

I, II ja IV sävelmäsarjoissa on läpisävelletyt Laudamus-laulut ja III sävelmäsarjassa on 4 –ääninen, diskantin sisältävä laudamusvirsi Sinua me kiitämme, joka löytyy myös virsikirjasta numerolla 726. (Messusävelmistön säestyskirja 2000, 140, 168.). Materiaali löytyy sekä 1-äänisenä että sekakuoroversioina. Ehtoollisliturgian osat ”Me julistamme Hänen kuolemaansa” sekä vastaus ehtoolliskutsuun: ”Herra, en ole sen arvoinen” voidaan myös laulaa moniäänisinä sovituksina (Messusävelmistön säestyskirja 2000, 144, 187).

4.5 Messumusiikin suunnittelu ja valinta

Kirkkovuoden pyhillä on omat vakiintuneet raamatuntekstinsä, rukouksensa, virtensä ja musiikkiteoksensa. Messussa on joka pyhä toistuvia lauluja, tekstejä ja rukouksia, joita kutsutaan nimellä ordinarium. Kirkkovuoden mukaan vaihtuvat osat ovat nimeltään proprium, johon kuuluvat mm. virret, psalmi, päivän teksteihin sävelletty musiikki ja pyhän aiheeseen sopivat laulut. Kirkkovuoden musiikki on myös koko ajan tilanteen mukaan elävää, muuttuvaa ja uutta luovaa. Kirkkomuusikot ovat aina tehneet työtä käytettävissä olevien resurssien mukaan ja sovittaneet ja säveltäneet musiikkia omalle instrumentilleen, olemassa oleville kuoroilleen ja kokoonpanoilleen. Erityisesti kirkkovuoden juhla-aikoihin ja pyhien psalmi- ja evankeliumiteksteihin on sävelletty runsaasti sekä pieniä että suurimuotoisia kuoroteoksia.

Jumalanpalveluksen musiikki saa ja sen on hyvä olla kulloinkin koolla olevan seurakunnan kuuloista ja läsnäolijoille avautuvaa ja puhuvaa. Messussa musisoivat kuorot johtajineen ovat tervetulleita antamaan oman äänensä ja tyylinsä musiikkiin omin sovituksin ja sävellyksin. Kaikki soittimet ja musiikilliset tyyllilajit ovat mahdollisia jumalanpalveluskäyttöön. Suomen evankelisluterilaisen kirkon Evankeliumikirjasta löytyvät materiaalit

kunkin kirkkovuoden pyhän messun ja sen musiikin suunnittelun pohjaksi. Kullakin pyhällä on oma nimensä ja alaotsikkonsa, jota seuraa lyhyt johdanto ja päivän kuvaus, virsiehdotukset, päivän psalmi, kolme tekstivuosikertaa ja päivän rukoukset. On suositeltavaa käyttää Evankeliumikirjan virsiehdotuksia, mutta ne on myös mahdollista korvata muilla, aiheeseen ja kokoontuvalle seurakunnalle sopivilla virsillä. Musiikin pitkäjänteisessä suunnittelussa ja harjoittamisessa Evankeliumikirjan virsiehdotuksista on käytännöllistä apua; jos täytyy sovittaa virsiä kuorolle, ovat virret koska tahansa nähtävillä tiettyyn sunnuntaihin, eikä kuoron harjoitusaikataulu ole riippuvainen yhteisestä messun suunnitteluajataulusta liturgin ja muiden toteuttajien kanssa. Usein virsiehdotusten pohjalta voi saada virikkeitä ja löytää muuta samaa aihepiiriä olevaa vokaalimusiikkia messuun kuoron laulettaviksi.

Päivän evankeliumitekstiä ja muita lukukappaleita on hyvä pitää lähtökohtana musiikin suunnittelussa ja ohjelmistovalinnoissa. Yhtä tärkeää on tietää ja pitää mielessä, keitä messuun mahdollisesti osallistuu, missä tilassa se pidetään ja onko messulla jokin erityinen kohderyhmä. Esimerkki on Suomen evankelisluterilaisen kirkon Evankeliumikirjan kuvauksesta Laskiaissunnuntain kohdalta.

Laskiaissunnuntai (Esto mihi)

Jumalan rakkauden uhritie

Sunnuntain suomenkielinen nimi tulee paastoon laskeutumisesta. Pian alkaa yksinkertaisten elämäntapojen, itsekieltämyksen aika. Sunnuntain latinankielinen nimi *esto mihi* (= ole minulle) on puolestaan saatu päivän vanhan antifonin alkusanoista (Ps. 31: 3).

Jeesuksen julkinen toiminta saavuttaa käännekohtansa. Vaellus Jerusalemiin, kohti kärsimystä ja kuolemaa, alkaa. Mutta juuri tällä tiellä Ihmisen Poika kirkastetaan. Jumalallinen rakkaus voittaa antaessaan itsensä alttiiksi kuolemaan asti. Tarvitsemme silmiemme avautumista, jotta näkisimme, miten Jeesus kärsii meidän puolestamme ja koko maailman puolesta. Vapahtaja kysyy myös meiltä itsemme alttiiksi antamista Jeesuksen seuraamisessa.

LITURGINEN VÄRI: vihreä.

VIRISUOSITUKSET

- A 301 Kirkasta, oi Kristus, meille
 54 Käykäämme nyt Jerusalemiin
 298 Vapahtajani Jeesus on
- Pv 336 Me riemumielin ylistämme
 55 Jäi taakse vuori kirkastuksen
 430 Rakkaus, kun kuvaksesi

436 Rakkaus olet ääretön

RAAMATUNTEKSTIT

Ps. 31:2-6

1. vuosikerta

Jes: 58:1-9

1. Kor. 13

Luuk. 18: 31-43

2. vuosikerta

Jer. 8:4-7

1. Kor. 13 TAI Gal. 2:19-21

Joh. 12:25-33

3. vuosikerta

Hes. 18:30-32

1. Kor. 13 TAI 1. Tim. 2:4-6

Mark. 10: 32-45

(Kirkkokäsikirja II 2001, 165.).

Sibelius-Akatemian Kirkkomusiikkiosaston Virtuaalikatedraali – verkkosivuston *Kirkkovoosi soi* osio esittelee jumalanpalvelusmusiikkia ja eri aikakausina sävellettyä liturgista musiikkia, uutta suomalaista kirkkomusiikkia ja Johann Sebastian Bachin säveltämiä kantaatteja ryhmiteltynä kirkkovuoden järjestyksen mukaan. Ohjelmistovirikkeet on ryhmitelty osiin urut, kuoro ja soolo ja kunkin pyhän virsisovituksista on runsaasti tietoa sekä joitakin nuottiesimerkkejä ja soivaa materiaalia (siba.fi/kirkkovoosisoi/). Myös Crux-lehdestä sekä Kirkkomusiikkilehdestä löytyy kirkkovuoden ohjelmistovinkkejä kuoroille ja Suomen Kirkkomusiikkiliiton tai Yhteiskustannuksen nuottitarjontaan kannattaa tutustua. Kanttori Heini Kataja-Kantolan kokoama julkaisu *Polvesta polveen täällä - messumateriaalia veisusukupolvelle* sisältää runsaasti vaihtoehtoja ja musiikillisia ideoita kirkkovuoden jokaiselle pyhäpäivälle.

Kuoronjohtajan ja kanttorin yhteistyön kuoron messumusiikin ohjelmistosuunnittelussa olen kokenut innostavaksi ja hedelmälliseksi. Itse olen koonnut työseurakuntaani kirkkovoosinuotiston, jossa kullekin sunnuntaille on oma paikkansa. Pysin jatkuvasti päivittämään nuotistoa ja löytämään uudelle nuottimateriaalille kirkkovuoden ajankohdan, jossa voin sitä hyödyntää. Koska resurssit ja käytössä olevat kokoonpanot vaihtelevat vuosittain, tulee luonnollista musiikillista vaihtelua messumusiikkiin sitä kautta. Toisaalta vuoden kierrossa on muutamia luovuttamattomia ja karakterisoivia musiikkinumeroita, jotka ovat esillä vain kerran vuodessa ja silloin niitä tulee käyttää. Tällaisia ovat esimerkiksi yhdessä laulettu Hoosianna ensimmäisenä adventtisunnuntaina tai virsi 63 ”Oi rakkain Jeesukseni” pitkäperjantaina.

4.6 Juhla-aikojen ja erityispyhien kirkkomusiikki

Juhla-aikoja varten on luotu omia jumalanpalveluskaavoja, jotka ovat toteutukseltaan rikkaita ja antavat runsaasti mahdollisuuksia ja tilaa musiikin puhua, välittää ja värittää pyhän sanomaa ja karakteriä. Tällaisia ovat joulujaksolla mm. adventtivesper, jouluaaton sanajumalanpalvelus, jouluyön messu, jouluaamun jumalanpalvelus ja uudenvuoden yöpalvelus. Pyhäinpäivälle iltajumalanpalvelukselle, jossa luetaan vuoden aikana poisnekuneiden seurakuntalaisten nimet, on oma rakenteensa. Pääsiäisjaksoon liittyviä erityisiä jumalanpalveluskaavoja on tehty tuhkakeskiviikon iltamessuun, hiljaisen viikon iltajumalanpalvelukseen, kiirastorstain messuun, pitkäperjantain sanajumalanpalvelukseen, Jeesuksen kuolinhetken palvelukseen ja pääsiäisyön messuun.

Hiljaisella viikolla voidaan lisäksi viettää Ristin tien hartautta, joka pohjautuu raamatunteksteihin ja perimätietoon ja joka seuraa Raamatun passiotekstiä. Hiljaisen viikon dramatiikkaa voidaan korostaa pitkäperjantaina luopumalla kokonaan soitinmusiikista, urut ja kirkonkellotkin vaikenevat ja virret lauletaan ilman säestystä. Kuorolla on tällöin erityisen tärkeä tehtävä johtaa ja tukea seurakunnan yhteistä laulua. Pitkäperjantaille ja hiljaisen viikon teksteihin on sävelletty runsaasti passiomusiikkia, jossa myös soittimet ovat mukana.

Suomalainen pääsiäisen vietto ja musiikinkin painopiste jää helposti kärsimyskertomuksen dramaattisiin vaiheisiin. Pääsiäisyön ja -aamun messujen toteutuksessa musiikillinen ilmaisu ja sen tuoma ilo, ylistys ja riemu voisivat olla keskeisellä sijalla kuorojen, solistien ja soittajien ohjelmistossa. Klassisen musiikin ohjelmistosta valoisat Piaa Canticiones -laulut, Taizé-laulut, Georg Friedrich Händelin Messias-oratorion osat, Dieterich Buxtehuden kantaatti *Surrexit Christus hodie* ja Johann Sebastian Bachin *Chris lag in Todesbanden* -kantaatti ja pääsiäisoratorio ovat upeaa ja keskeistä kuoro-ohjelmistoa ja messumusiikkia (Virtuaalikatedraali). Suomalaisten gospelmessujen äidiksi kutsuttu Pekka Simojoen säveltämä ja Anna-Mari Kaskisen sanoittama valoisa ja tarttuva Afrikalainen gospelmessu sopi myös hyvin pääsiäiseen ja sen materiaali ja kuorosovitukset on saatavissa Suomen Lähetysseurasta.

Ensimmäinen adventtisunnuntain musiikillinen tunnusmerkki on yhteisesti veisattava Hoosianna-virsi. Sitä pidetään yhtenä syynä suomalaisen kirkkokuorotoiminnan käynnistymiselle; hymniä varten koottiin Hoosianna-kuoro ja vähitellen toiminta alkoi laajentua.

Vaikka Hoosianna nykyään lauletaan seurakuntavirtenä, on kuorolle runsaasti omaa ohjelmistoa kyseiselle pyhäpäivälle. Erityisesti psalmin antifoni kiteyttää päivän karaktääriin, riemun ja odotuksen: ”Iloitse, tytär Siion! Riemuitse, tytär Jerusalem! Katso, kuninkaasi tulee” (Sak. 9:9). Päivään sopivia kantaatteja ovat säveltäneet mm. Dietrich Buxtehude, J.S. Bach, G. Ph. Telemann ja Wolfgang Carl Briegel. Armas Maasalon säveltämä Adventtivesper on monelle tuttu ja edelleenkin ajankohtainen adventti-illan musiikillinen kokonaisuus. Uudempaa vespermusiikkia ovat säveltäneet Tuomo Nikkola, Juhani Haapasalo ja Osmo Tolonen. (Oulunkylän seurakunnan nuotisto.).

Adventtipaasto alkaa heti ensimmäisen adventtisunnuntain jälkeen ja myös käytettävän musiikin karaktääri voisi olla sen aikana odottava ja mietiskelevä. Paaston aikana messun rakenteesta jäävät pois Kunnia ja kiitosvirsi sekä Halleluja-laulut. Jouluohjelmiston suhteen kuorot ovat omavaraisia ja laulettavaa joulun messuihin on helppo löytää. Joulun messujen suunnittelussa kanttori muusikkoineen sekä liturgi joutuvat miettimään huolellisesti mikä on sopiva suhde tutun ja uuden musiikkiohjelmiston kesken. Keskiverto suomalainen käy kirkossa kerran vuodessa, jouluna ja hän haluaa ymmärrettävästi kohdata siellä tuttuja ja perinteisiä elementtejä.

Suomalaiseen jouluun kuuluu perinteisesti yhteislaulu ja sille on oltava tilaa myös jumalanpalveluksissa, tällöin kuorolla on tärkeä yhteislaulun johtamisen ja innostamisen tehtävä ja se voi rikastuttaa ja ”säestää” yhteislaulua moniäänisellä laululla soittimien kanssa vuorotellen sekä diskantein. Suomen Lähetysseura on koostanut Kauneimmat joululaulut –messun ja sen käytöstä kokemukset ja palaute ovat olleet erittäin myönteisiä. Kauneimmat joululaulut –messua on käytetty paljon mm. adventtipaaston aikana, jouluyön messussa sekä loppiaisena.

Pitkän helluntaijakson aloittaa Pyhän Hengen vuodattamisesta kertova Helluntai, kirkon perustamisjuhla. Pyhä Henki -aiheisia, pienimuotoisia kuorolauluja on runsaasti ja niitä ovat säveltäneet mm. Melchior Vulpus, Mika Piiparinen, Ilmari Rautio, Toivo Elovaara, Petri Laaksonen ja Kari Tikka. Helluntain virsistä numero 111 Oi, Pyhä Henki Herramme on tunnettu sekä latinan kielisenä Veni creator spiritus, että saksan kielisenä Komm, Gott Schöpfer ja siitä löytyy runsaasti materiaalia kuorolle ja soittimille. Helluntaihin sopivat myös luomakunta-aiheiset ja kevään ja kesän tulosta kertovat laulut. (Virtuaalikedraali-verkkosivusto.).

Syyskauteen osuvat useat helluntaijakson sunnuntait ovat sellaisia, jotka antavat messun suunnittelijalle paljon mietittävää ja toisaalta vapautta painottaa ja tulkita pyhän aihetta. Helluntaijakson pyhien otsikoita ovat mm. Etsikkoajoja, Itsensä tutkiminen, Lähimmäinen, Kiitollisuus ja Jumalan huolenpito. Ohjelmistovinkkejä löytyy mm. Virtuaalikedraali -sivustolta sekä Kirkkohallituksen Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta osaston toimittamasta Propriummusiikkia -kokoelmasta. Syyskaudelle osuvat myös Mikkelinpäivä enkeli aiheineen sekä Uskonpuhdistuksen muistopäivä, jolloin virsillä olisi hyvä olla messussa kuuluva rooli, Pyhäinpäivä sekä viimeiset kirkkovuoden sunnuntait Valvomisen sunnuntai ja Tuomiosunnuntai.

5 Kuoron tehtävät ja mahdollisuudet messussa

5.1. Hyvä virsilaulu on kuoron tärkein tehtävä

”Kun on kuullu yhen, on kuullu ne kaikki!” Tämä rippikoulunuoren näkemys virsistä sisältää tärkeän viestin muusikoille. Messun virsiä valitessa ja toteuttaessa on mietittävä, millainen musiikillinen toteutus tekee kullekin virrelle parhaiten oikeutta. Nykyinen virsikirjamme on musiikillisesti hyvin monipuolinen. Joskus on hyvä pyrkiä siihen, että messun virret ja muu musiikki edustavat samaa aikakautta ja saavat musiikillisesti samansuuntaisen toteutuksen muodostaen yhtenäisen kokonaisuuden alusta loppuun. Koska virsiä valitaan messuun usein tekstilähtöisesti, voi virsien musiikillinen tyyli saman messun sisällä olla hyvin vaihteleva. Itse olen kokenut, että virsien vaihtelevasta musiikillisesta tyylistä voi syntyä suotuisia kontrasteja ja sopivaa jännitettä messun eri osioiden välille. Pyrin varioimaan jokaisessa messussa virsien musiikillista toteutusta: urkusäestyksen lisäksi säestän virsiä pianolla ja mahdollisuuksien mukaan muita soittimia hyödyntämällä sekä ilman säestystä. Jos messussa musisoi kanssani laulusolisti tai kuoro, voi virsien toteutusta rikastuttaa soolo- tai kuorosovituksilla.

Seurakunnan yhteislaulun johtaminen ja tukeminen virsissä ja liturgiassa on yksi kanttorin tärkeimpiä tehtäviä. Tässä tehtävässä kuoro on kanttorin ohella tärkeässä roolissa; virsien ja liturgisten sävelmien laulaminen on ydintehtävä, jonka jälkeen vasta tulee muu musisointi. Valitettavasti joskus kuoron osallistuessa messuun käy päinvastoin: oma ohjelmisto osataan hienosti, mutta virret lauletaan kömpelösti fraseeraten eikä liturgisten osien funktiota pystytä avaamaan ja värittämään musiikillisella ilmaisulla lainkaan. Pyrin

harjoittamaan omaa kuoroani virsilauluun säännöllisesti, koska työ palkitsee moninkertaisesti: rytmisesti elävä, sisältölähtöinen ja luontevasti fraseerattu virsilaulu innostaa ja rohkaisee koolla olevan seurakunnan mukaan ja syntyy aito dialogi.

Hyviä kokemuksia kuoron merkityksestä ja voimasta on sellaisessa tilanteessa, jolloin seurakunnan yhteislaulu oli lähes vaimeaksi kuihtunut. Neuvokas kollegani siirsi kuoron parvelta istumaan eri puolille kirkkosalia muutaman hengen ryhmissä. Messun virret ja liturgiat oli kuoron harjoituksissa valmisteltu huolella, muuta ohjelmistoa kuorolla ei sillä kertaa ollut. Muutos kuoron sijoittelussa ja panostus virsiin vaikutti välittömästi positiivisesti koko seurakunnan yhteislauluun. Omat kuorolaiseni ovat usein olleet apunani mm. konfirmaatiomessuissa ja johtaneet kanssani virsilaulua.

5.2 Vuorovirsikäytännöt

Virren vuorosäkeistöinen toteutus (alternatim) pohjautuu jo varhaisen kirkon tapaan käyttää vuorolaulua psalmien ja hymnien toteutuksessa. Messun sanaosa muodostui jo varhaiskirkon aikana luetun tekstin ja musiikin vuoropuheluksi. Sama vuorottelu sisältyy myös nykyiseen messukaavaan. *Graduaalipsalmi* oli muodostunut jo ensimmäisen vuosituhannen jälkipuoliskolla sanaosan musiikilliseksi kohokohdaksi, joka laulettiin vastauksena Vanhan testamentin tekstiin tai myöhemmin epistolatekstiin. Luther korvasi saksalaisessa messussaan (Deutsche Messe, 1526) gradualen saksankielisellä virrellä ja näin muodostui nykyinen päivän virsi, joka on messun päävirsi. (Hekkala 2012, 14.). Kansankieliset virret laulettiin tuolloin messussa kokonaan ja pitkissä virsissä vuorottelutoteutus oli käytännön pohjalta nousevaa.

Jumalanpalveluksen opas painottaa päivän päävirren monipuolista toteutusta ja antaa ohjeissa kehotuksen käyttää soittimia, kuoroa ja urkuja rikkaasti hyödyntäen vuorottelua, soitinsäkeistöjä ja diskanttiäänä. (Palvelkaa Herraa iloiten 2000, 23.) Päivän virsi on messun ainoa virsi, jota ei voi korvata muulla musiikilla. Myös messun muihin virsiin vuorottelu sopii aina silloin, kun virressä on runsaasti säkeistöjä. Itse olen toteuttanut päivän virren lisäksi toisinaan vuorovirtenä ehtoollisvirren tai uhrivirren.

Käytännössä vuorottelussa on kysymys kontrastien luomisesta virren säkeistöihin. Kontrastia voi luoda monin tavoin, yksiaänisen laulun ja moniäänisyyden välillä, säästyksellisen tai sääestyksettömän laulun välillä, miesten ja naisten välillä. Soittimien käytöllä voi

luoda vuorottelua tai kirkon käytävä voi toimia veisuuryhmien jakajana. Toimiva vuorottelu tuo veisuuseen elävyyttä, antaa kuuntelevalle ryhmälle hengähdystauon ja mahdollisuuden tekstin mietiskelyyn. Urkukoraali tai muu instrumentaalisäkeistö on mielekäs vuorovirren osio; silloin tekstiä ei tuoda kuuluville laulettuna, mutta virsikirjasta luettuna se voi puhua suoraan lukijalle ja kuulijalle. Käytännössä vuorovirren kohdalla virsitaululle merkitään ne parilliset tai parittomat säkeistöt, jotka seurakunta laulaa. Jos säkeistöjä on virressä pariton määrä, on hyvä toteuttaa vuorottelu niin, että viimeinen säkeistö on koava ja yhdessä laulettu ja soitettu (Hekkala 2012, 16.).

Kuoroille löytyy runsaasti valmista virsisovitusmateriaalia. Vuorovirsisovituksia tehdään jatkuvasti lisää; kanttoreiden ja kuoronjohtajien perustyöhön on aina kuulunut sovittaminen ja juuri käytävissä olevalle kokoonpanolle räätälöityjen sovitusten teko. Seurakuntien kuoronuotistot ovat varmasti avoinna vieraileville kuoronjohtajille. Suomenkielistä materiaalia on saatavilla Yhteiskustannuksesta, Sulasolista, hengellisen musiikin kuorokokoelmista ja herätysliikkeiden musiikkikokoelmista. Koska virsikirjassamme on runsaasti yhteisiä virsiä saksan, pohjoismaiden ja englannin kirkkojen kanssa, on mahdollista hyödyntää niiden valikoimia. Omassa virsikirjassamme on ainoastaan yksi neliääninen virsi 473 *Kaikki katsovat sinua, Herra*, mutta muiden maiden virsikirjoissa on käyttökelpoisia, moniäänisiä virsisatseja. Säestyslaitoksena käytävistä koraalikirjoista ja urkukoraaleista voi edelleen sovittamalla luoda toimivia kuorokoraaleja ja kantaattien ja kuorosävellysten koraalit ovat käyttökelpoisia kun teksti kirjoitetaan laulajia varten nuotteihin.

Vuorovirsisovitusta kuorolle valitessani tai vuorosäkeistöjä sovittaessani tarkastelen virttä tekstilähtöisesti. Miten kuoron laulamissa säkeistöissä tekstin ja sävelen liitto toisi esille säkeistön sanoman mahdollisimman havainnollisesti. Mietin myös, millainen kuoron vuorosäkeistöjen sijoittelu palvelee parhaiten virren kokonaisuutta. Hyvässä monisäkeistöisessä virren toteutuksessa on suvantovaiheita, dynaamista kasvua ja huippukohta. Toisinaan toimiva ratkaisu on alusta loppuun kasvava dynaaminen ilmaisuasteikko, toisinaan tekstisisältöä tukee voimakas dynaaminen kontrastointi. Tässä kaikessa musikaalisella kuoronjohtajalla ja kuorolla on paljon annettavaa. Kuoron laulama vuorovirsisäkeistö voi olla rytmisesti varioitu suhteessa seurakunnan säkeistöön, tasajakoisesta voidaan siirtyä kolmijakoiseen tai harvennettuihin aika-arvoihin. Lähtökohta olkoon tavoite palvella, rikastaa ja tukea seurakunnan yhteistä veisuuta, ei vaikeuttaa sitä. Jos on mahdollista, johdan vuorovirsissä sekä kuoron säkeistöt, että seurakunnan yhdessä laulamien säkeistöt.

Anglikaanisen kirkon rikkaalla lauluperinteellä on annettavaa messumme virsien toteutukseen. Tunnusomaisia piirteitä anglikaanisessa tyyliässä on moniääninen kuorolaulu, jonka urkujen säestys usein kaksintaa. Urkuri voi jäljitellä rekisteröinnillä ihmisääntä ja sulauttaa kuoron ja urut soinnillisesti mahdollisimman hyvin yhteen tai värittää moniäänistä kuorosatsia äänikertavalikoimalla tai improvisoimalla kuorosatsin pohjalta tai soittamalla diskanttiobligatoja. Sopivassa kohdassa urut voi jättää kokonaan pois tai voimakkaissa kohdissa kuoro voi laulaa melodiaa yksiaänisesti urkujen soittaessa soitusatsin. Kuoron diskantit värittävät virren huippukohtia. Vaihtelun tavoitteena on tekstin sisällön ilmentäminen.

Anglikaanisen tyylin piirteet ovat tuttuja Christmas Carols -perinteen mukaisista kuorosovituksista, esim. jouluvirteemme 27 Juhlimaan tulkaa sopivat nämä sovitukset erinomaisesti. Anglikaaniseen henkeen sävelletty kolmas liturginen sävelmäsarja tarjoaa kuorolle toteutettavaksi valmiin sovituksen Kyrie-sävelmään ja Laudamusvirteen 726 Sinua me kiitämme sekä ehtoollisrukouksen osiin.

5.3 Psalmimusiikki

Messun kaavassa on mainittu psalmilaulun mahdollisuus alkuvirren vaihtoehtona, päivän psalmin paikalla rippiosan jälkeen sekä ensimmäiseen lukukappaleeseen liittyvänä vastauksena. Näissä kohdissa on ajateltu lähinnä kirkkovuoden ajankohdan kullekin pyhäpäivälle merkityn psalmitekstin käyttöä. Tämän lisäksi messun järjestyksessä on kohtia, joissa voi virren sijasta olla muuta musiikkia. Uhrivirren ja ehtoollisen aikana veistävän virren voi korvata joko päivän psalmilla tai joka-aikaisella, tekstiltään sopivalla psalmilla. Psalmi voi olla myös messun päätösmusiikkina (Lampinen 2011, 12-13.).

Päivän psalmi voi olla läpisävelletty, valmiiseen tai itse tehtyyn psalmisävelmään sijoitettu kokonaisuus tai psalmimotetti. Psalmeja on perinteisesti laulettu tavalla, jota kutsutaan kantilloimiseksi. Kantillointi tarkoittaa esimerkiksi psalmin, rukouksen tai lukukappaleen laulunomaista lukemista sävelmäkaavaa käyttäen. Psalmimotetin lähtökohtana on yksi tai useampi psalmijae, jotka on sävelletty moniääniseksi polyfoniseksi kuorosävellykseksi (Lampinen 2011, 10). Virsikirjassa on myös monia psalmeista muokattuja virsiä, joita voidaan toteuttaa perinteisen virsilaulun keinoin seurakunnan yhteislauluna tai käyttäen virren säkeistöjä vuorotellen psalmisävelmällä laulettuun psalmitekstin kanssa. Vapaamuotoisia, päivän psalmitekstiin pohjautuvia kuorolauluja voidaan myös harkinnan mukaan käyttää päivän psalmille tarkoitetuissa messujärjestyksen kohdissa. Päivän

psalmi voidaan myös lukea. Jos kuoro laulaa päivän psalmin messussa vieraalla kielellä, seurakunnalla on hyvä olla tekstin käännös saatavilla käsiohjelmassa tai suomennos voidaan lukea.

Perinteisiä psalmilaulun toteutuksia ovat responsorinen (kertosäkeinen) ja antifoninen (vuorotteleva) tapa. Kertosäkeisessä laulussa kuoron tai esilaulajan kantilloiman psalmin säkeiden väleihin sijoitetaan kertosäe, joka pysyy koko ajan samana ja jonka koko seurakunta laulaa. Kertosäkeitä löytyy mm. virsikirjan liiteosasta (numerot 761-789 ja 852-856); kertosäkeinä voi olla myös säepari virrestä tai lyhyt rukouslaulu (esim. Taizé-sävelmä) tai se voidaan säveltää itse aiheeseen liittyvään tekstiin.

Antifonisessa eli vuorokuoroisessa psalmin toteutuksessa kaksi vuorottelevaa osapuolta laulaa vuorotellen yhden jakeen kerrallaan. Vuorottelevina osapuolina voivat olla esimerkiksi miehet ja naiset tai kaksi kuoroa. Antifoniksi kutsutaan lyhyttä kehyslaulua, joka lauletaan psalmin alussa ja lopussa. Antifonista on sanottu, että se on kuin ikkuna tai valonheittäjä, jonka valossa katselemme psalmia. Se rajaa psalmitekstiä ja avaa siitä uusia sisältöjä ja näkökulmia. (Erkkilä – Tuovinen – Tuppurainen 2003, 327.). Monet kirkkovuoden pyhien nimetkin ovat saaneet nimensä perinteisesti päivään liittyvän antifonin alkusanoista (mm. Esto mihi ja Jubilate). Päivän psalmiin liittyy sekä vuorokuoroisessa, että kertosäkeisessä toteutustavassa Pieni kunnia (Gloria Patri): ”Kunnia Isälle ja Pojalle ja Pyhälle Hengelle, niin kuin oli alussa, nyt on ja aina, iankaikkisesta iankaikkiseen. Aamen.” joka lauletaan psalmitekstijakson jälkeen. Ainoastaan hiljaisella viikolla, ns. syvän paaston aikana Pieni kunnia jää pois.

5.3.1 Psalmisävelmät

Kahdeksaan perinteiseen moodiin eli kirkkosävellajiin perustuvat gregoriaaniset psalmisävelmät ovat vakiinnuttaneet asemansa psalmilaulun perustana myös Suomen kirkon jumalanpalveluselämässä. Edellä mainittuihin sävelmiin perustuvia 4 -äänisiä faux bourdon – sointukaavoja voi käyttää sellaisenaan kuorolaulussa tai vuorotellen yksiäänisen psalmisävelmän kanssa. (Vatanen. 2003, 9-11) Vapaita, moodeihin perustuvia moniäänisiä sävelmäkaavoja 1500-1600 luvulla ovat luoneet mm. Ludovico Viadana, Orlando di Lasso, Antonia Lotti ja Giovanni Pierluigi da Palestrina. Suomenkielisen psalmitekstin sijoittaminen kyseisiin kaavoihin on mahdollista, mutta kysyy hieman luovuutta, mielikuvitusta ja ongelmanratkaisukykyä.

Norjalainen säveltäjä Egil Hovland on ollut yksi pohjoismainen liturgisen musiikin uudistaja ja psalmimusiikin toteutusten virikkeiden antaja. Hänen kahdeksan psalmisävelmän kokoelmansa on erittäin käyttökelpoinen ja siihen on helppo sovittaa suomenkielistä psalmitekstiä. Anglikaanisella kirkolla on oma, rikas, moniääninen psalmilaulun perinteesä, jossa kuorolla ja uruilla on vahva rooli. Jumalanpalvelusten kirjaamme on otettu moniäänisiä psalmisävelmiä teoksesta *The Anglican Chant Book* ja niitä löytyy lisää mm. kokoelmasta *The Parish Psalter with Chants*. Urkuri voi värittää anglikaanisen tyylin psalmien moniäänistä kuorosatsia äänikertavalikoimalla tai improvisoimalla kuorosatsin pohjalta tai soittamalla diskanttiobligatoja. Sopivassa kohdassa urut voi jättää kokonaan pois tai kuoro voi laulaa melodiaa unisono urkujen soittaessa sointusatsin. Vaihtelun tavoitteena on tekstin sisällön ilmentäminen.

Mikään ei estä säveltämästä tai improvisoimasta omaa psalmikaavaa tai psalmin toteutusta. Kirkkohallitus on julkaissut kokoelman Propriummusiikkia. Kokoelman sisältö on nähtävillä verkkosivuilla ja yksittäiset sävellykset on hankittavissa Sulasolista. Kokoelman tavoitteena on paitsi tarjota valmista materiaalia myös antaa virikkeitä monipuoliselle psalmimusiikin säveltämiselle sekä käytännön toteutuksille.

Esimerkkejä psalmisävelmistä:

Gregoriaaniset psalmisävelmä I sävelmä, doorinen

Egil Hovlandin doorinen psalmisävelmä

Gregoriaaniseen psalmisävelmään perustuvasta faux bourdon -sointukaava

Anglikaanisia psalmisävelmiä

(Jumalanpalvelusten kirja 2001, 381, 388)

5.3.2 Psalmin sijoittaminen sävelmäkaavaan

Päivän psalmi löytyy Evankeliumikirjasta sekä <http://sakasti.evl.fi/kirkkovuosi> - verkkosivulta kunkin sunnuntain kohdalta. Esimerkkinä on Laskiaissunnuntain (Esto mihi) psalmi.

Antifoni:

Ole minulle kallio, jonka suojaan saan paeta,
vuorilinna, johon minut pelastat. Ps. 31: 3

Psalmi:

Herra, sinuun minä turvaan.
Älä milloinkaan hylkää minua.
Sinä olet vanhurskas, pelasta minut!
Kuule minua, riennä avukseni!
Ole minulle kallio, jonka suojaan saan paeta,
vuorilinna, johon minut pelastat.
Sinä olet minun kallioni ja pakopaikkani.
Sinä johdatat ja ohjaat minua,
sillä sinä olet minun Jumalani.
Sinä päästät minut verkosta,
jonka viholliset ovat virittäneet eteeni.
Sinä olet minun turvani!
Sinun käsiisi minä uskon henkeni.
Herra, sinä lunastat minut vapaaksi,
sinä uskollinen Jumala. Ps. 31: 2-6
Kunnia Isälle ja Pojalle
ja Pyhälle Hengelle,
niin kuin oli alussa, nyt on ja aina,
iankaikkisesta iankaikkiseen. Aamen.

Antifoni toistetaan.

Kun psalmimusiikkia valmistellaan messuun kuoron laulettavaksi, on hyvä tarkastella ensin tekstiä ja sen sisältöä. Tekstistä voidaan valita sisällöllisesti eheä osa tai kokonaisuus ja tarvittaessa psalmitekstiä voidaan lyhentää. Lukemattomista sävelmäkaavoista on mahdollista löytää sellainen, joka sävellajiltaan ja sävelaiheiltaan tuntuu parhaiten sopivan kulloiseenkin psalmitekstiin ja tyyliltään siihen musiikilliseen ympäristöön, jossa psalmi lauletaan. Psalmisävelmän ja tyylin voi valita tai säveltää vapaasti niin, että se tukee ja ilmentää tekstin karaktääriä. Sävelmää ja toteutusta valitessa on hyvä pitää mielessä vuorokuoroisuuden mahdollisuudet, seurakunnan ja säestyssoittimien mukana olo ja rooli, esilaulajan ja kuoron vuorottelun mahdollisuudet, moniäänisen psalmisävelmän värittäminen obligatoilla sekä puhekuoron keinovarot. Vuorottelukäytännön yleisyyden vuoksi sekä helpottamaan hahmottamista psalmit on kirjoitettu Evankeliumikirjaan niin, että psalminjakeista joka toinen on sisennetty. Vuorottelutoteutuksessa esimerkiksi kuoron miesäänit voivat laulaa sisennetyt osat ja naisäänit sisentämättömät jakeet.

Psalminjake koostuu esi- ja jälkisäkeestä, samoin psalmisävelmä jakautuu yleensä alku- ja jälkipuoliskoon.

Esisäe: *Herra, sinuun minä turvaan.* Jälkisäe: *Älä milloinkaan hylkää minua.*

(Oulunkylän seurakunnan nuotisto)

Psalmiteksti sovitetaan sävelmään siten, että sävelmän ensimmäisen osan lopussa olevalle korolle sijoitetaan esisäkeen viimeinen painollinen tavu (alleviivattu), jota seuraa yleensä yksi tai korkeintaan kaksi painotonta tavua. Jälkisäkeessä menetellään samalla tavalla. Jos painollisen sävelen edellä on säveliä (yleensä 1–3), sijoitetaan niille viimeisen painollisen tavun edellä olevat tavut.

Lauettaessa on otettava huomioon, että psalmisävelmien nuotit eivät ilmaise sävelten kestoja, vaan yksinomaan sävelkorkeutta. Sävelten kesto määräytyy tavujen luonnollisesta kestoista ja saa luontevuuden puheen rytmistä. Psalmin esi- ja jälkisäkeen väli

(tahtiviiva) on läntisessä lauluperinteessä jätetty aikaa, joidenkin ohjeen mukaan tauko säkeiden välissä voisi olla yhden rauhallisen sisään hengityksen mittainen. (Kirkkomusiikin käsikirja, 338). Oleellista lienee käyttää aikaa niin, että laulaja antaa kuulijalle hetken aikaa kuullun mietiskelyyn ja valmistaa oman ilmaisunsa seuraavaan säkeeseen. Akustiikka kannattaa ottaa toteutuksessa huomioon. Psalmin antifoni voi olla vapaasti sävelletty tai poimittu valmiista materiaalista. Materiaalia löytyy Propriummusiikki -sarjan lisäksi kokoelmista Psalmimusiikkia Jumalan kansan juhlaan

5.4 Tekstimusiikki eli kantaatit ja motetit

Jumalanpalveluksen raamatunteksteihin sävellettyä musiikkia sanotaan tekstimusiikiksi. Tekstimusiikin toteuttaminen nostaa esille messun kokonaisuudesta sanaosan ja vahvistaa viestin välitystä. Tekstimusiikille on ominaista, että musiikki tulkitsee tekstin varsinaista sisältöä ja muotoutuu sen mukaan. Olennaista on tekstin viestin välittyminen ja esitystavan on ilmennettävä vivahteikkaasti tekstin sisältöä. Jos lauletaan vieraskielistä tekstiä, täytyy olla seurakuntalaisilla saatavilla käsiohjelma käännöksiin tai teksti täytyy lukea ääneen suomen kielellä.

Raamatuntekstit kuuluvat propriumiin eli ne ovat jumalanpalveluksessa kirkkovuoden kierron mukaan vaihtuvia osia. Psalmi, Vanhan testamentin lukukappale, Uuden testamentin lukukappale (epistola) ja evankeliumi voidaan lukemisen lisäksi tai sijaan myös laulaa. Raamatun tekstien laulaminen eli kantillointi on ollut pohjana moniäänisille sävellysmuodoille. Raamatun tekstien kantilloimiseen lienee jo varhain liitetty dramaattisia pyrkimyksiä, ja 800-luvulta alkaen on säilynyt merkintöjä eri äänialojen käytöstä eri henkilöiden vuorosanojen yhteydessä (Tuppurainen, 2007, artikkeli Muhi-verkkosivustolla).

Psalmimotetti, epistolamotetti, evankeliumimotetti, koraalimotetti, kantaatti tai hengellinen konsertto ovat kuvaavia nimityksiä tekstimusiikille. Näiden jatkumona voidaan nähdä laajamuotoiset kantaatit, oratoriot ja passiot. Saksalaisen kielialueen säveltäjät kutsuivat yleensä tekstimusiikkisävellyksiään usein niiden funktion mukaan Hauptmusik (jumalanpalveluksen päämusiikki) tai Kirchenstück tai tekstin alkusanoilla (Haapasalo 1992, 39.).

Kuorolla on ollut luterilaisessa tekstimusiikissa merkittävä rooli, joka nousee vahvasta virsilauluperinteestä; kuoro edustaa kantaateissa koraaleillaan seurakuntaa ja jotkut säveltäjät ovat ehkä tarkoittaneetkin, että seurakunta yhtyy laulamaan kantaattien koraaleja. Kantaattien aarioiden tekstit heijastelevat myös yksilön subjektiivista kokemusta ja

asennetta suhteessa raamatun tekstiin. Aariat antavat mahdollisuuden pysähtyä mietiskelemään ja kommentoimaan kuultua. Vanhastaan on raamatun tekstien kohdalla käytetty verbiä *ruminare*, joka tarkoittaa märehmistä. Tässä mietiskelevässä lukutavassa lukija pysähtyy pohtimaan ajatuksissaan tekstin sisältöä ja keskustelemaan tekstin lähteen kanssa, joka on Jumala tai Kristus. (Vuori 2011, 152). Jo messun musiikkia valitessa ja harjoitusprosessin aikana tapahtuu mietiskelyä, pohtimista ja dialogia. Vanhan testamentin lukukappaletta seuraavan vastausmusiikin luonne on juuri tällainen; valitun musiikin tulisi antaa aikaa ja tilaa sanan juurtumiselle. Päivän aiheen mukaisen kantaatti tai motetti tai sen osa sopii erinomaisesti vastausmusiikiksi. Vastauksena Vanhan testamentin lukukappaleeseen voi olla psalmi, virsi, laulu, soitinmusiikkia tai hiljaista mietiskelyä.

Moniosainen kantaatti tai motetti on mahdollista sijoittaa mielekkäästi jumalanpalvelus uudistuksen antamin mahdollisuuksin messun kokonaisuuteen. Vanhastaan tiedetään, että tekstimotetin paikka on perinteisesti ollut messussa evankeliumin lukemisen jälkeen. Dietrich Buxtehuden suppeahkojen kantaattien esityskäytäntönä on ollut sijoittaa ne joko kokonaan ennen saarnaa tai jakaa saarnan molemmin puolin. Kantaatti tai sen osia on voitu toteuttaa myös ehtoollisen vieton aikana, koska Buxtehude toimi Lyypekin Mariankirkossa nimenomaan urkurin virassa. (Tuppurainen 2007, artikkeli Muhi-verkkosivustolla). Urkuri tehtäviin on tuolloin kuulunut messussa ehtoollismusiikin toteutus ja kanttori on vastannut päivän päämusiikista (saksaksi *Hauptmusik*).

Moniosaisen, resitatiiveja, aarioita, kuoro-osia ja koraaleja sisältävän kantaatin sijoittamisessa messun rakenteeseen olkoon lähtökohtana tavoite kirkastaa, mietiskellä ja kommentoida päivän evankeliumia ja kirkkopyhän aihetta. Usein kantaatin johdanto-osa ja päätös sopivat luontevasti messun alku- ja päätösmusiikiksi. Messun sanaosaan, ensimmäisen lukukappaleen jälkeen sekä evankeliumin lukemisen jälkeen on luontevaa sijoittaa osia päivän kantaatista. Sen sijaan sanaosassa laulettavaa päivän virttä ei voi korvata messussa millään muulla musiikilla. Tässä koko seurakunnan yhdessä laulamassa päivän päävirren toteutuksessa voisi ottaa kantaatin musiikillisen tyylin huomioon ja rikastuttaa virttäkin soitinyhtyeellä tai kuorosovituksella, jos tavoitteena on messumusiikin tyyllinen yhtenäisyys. Kantaatin osia on edelleen mahdollista sijoittaa saarnan ja uskontunnustuksen jälkeen tai uhrivirren paikalle sekä ehtoollismusiikiksi.

Aina ei ole mahdollista toteuttaa messussa koko kantaattia. Itse olen kokenut toimivaksi käyttää yhdessä messussa saman säveltäjän kantaatin osia ja urkukoraaleita muodostaakseni musiikillisen kokonaisuuden. Kantaatteja esittäessä on hyvä muistaa, että niin mestari Bach kuin säveltäjät kautta aikain ovat suhtautuneet resurssien mukaan hyvin joustavasti esityskokoonpanoon liittyviin asioihin. Esityskokoonpanon soittimet voidaan vaihtaa aina niihin saatavilla oleviin soittimiin, joilla stemmat pystytään soittamaan. Taitava urkuri voi continuosoiton lisäksi soittaa puuttuvien soittimien stemmoja uruilla. Polyfonisessa tyyliässä kuoron stemmoja voidaan haluttaessa värittää kaksintamalla niitä soittimilla tai jonkin stemman puuttuessa jopa korvata se kokonaan soittimin. J.S. Bach sovitti kantaattiansa osia urkukoraaleiksi (esim. Schübler-koraalit); sovittamista on mahdollista jatkaa edelleen niin, että kuoro laulaa urkukoraalin cantus firmuksen ja urkuri soittaa muun koraalisatsin.

Kuoronjohtajana ja kanttorina olen kokenut, että kantaattimessun toteuttaminen on upea tapa juhlistaa kirkkovuoden tärkeitä pyhiä, pääsiäistä, ensimmäistä adventtisunnuntaita, helluntaita tai toisaalta tuoda paastonajan luonne esiin tekstimusiikin kautta. Requiemeosten tai sen osien rinnalle pyhäinpäiväksi sopivat hyvin J.S. Bachin hautajaisiin säveltämät motetit sekä kantaatti Gottes Zeit ist die allerbeste Zeit eli Actus tragicus (BWV 106). Joskus suuren passion tai oratorion yhden tai kahden osan esittäminen messun tekstimusiikkina tuo sykehdyttävästi mieleen muistuman koko suuresta mestariteoksesta. Ensimmäisenä adventtina tai pääsiäisyönä G.F. Händelin Halleluja – osa muistuttaa koko Messias-oratoriosta, kiirastorstaina J.S. Bachin Oi rakkain Jeesukseni – kuorokoraali tuo mieleen koko passion tai Bachin jouluoratorion II kantaatin sinfonia vie jouluaamuna Betlehemin kedoille. (Oulunkylän seurakunnan nuotisto.).

5.5 Kantaattimessun esimerkkitoetus

Tässä on kirkkovuoden ajankohtana 1. adventtisunnuntai, messun liturgisena sävelmistönä käytetään 1. sävelmäsarjaa ja kuoron, orkesterin ja solistien esittämänä kantaattina on J.S. Bachin Nun komm der Heiden Heiland BWV 61. Kuoron ja solistien laulamien osat on merkitty punaisella värillä. Tämä messu on toteutettu Oulunkylän seurakunnassa vokaali- ja soitinyhtyeen voimin. Vokaaliyhtyeen jäsenet lauloivat myös sooloresitatiivit ja aariat. (J.S. Bach 2009, 5-26). Liturgisena sävelmäsarjana on gregoriaaniselle pohjalle rakentuva ensimmäinen sävelmäsarja.

Uuden kirkkovuoden aloittavan pyhäpäivän otsikkona on *Kuninkaasi tulee nöyränä*. Kirkkokäsikirja kuvaa päivää näin: ”Uskonpuhdistuksen kirkoissa päivän päättekinä on keskiajan perinteen mukaisesti kertomus Jeesuksen ratsastuksesta Jerusalemiin. Jeesus ei tullut Jerusalemiin maallisten valtioiden tavoin, vaan nöyränä, aasilla ratsastaen. Näin hän liittyi Sakarjan kirjan profetiaan rauhan kuninkaan tulemisesta. Hoosianna laulaen tervehdimme Jeesusta Kuninkaanamme ja iloitsimme siitä, että hän on tullut ja vapauttanut meidät yhteyteen Jumalan ja toistemme kanssa. (Evankeliumikirja 2001, 11.).

KANTAATTIMESSU

I JOHDANTO

Johdantomusiikki J.S. Bach: I osa kantaatista

Nun komm der Heiden Heiland

Saavu, jumalattomien Vapahtaja,
Neitsyen lapsi!
Maailma ihmettelee
Jumalan tahtomaa syntymää.

Alkusiunaus

L Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Vuorotervehdys

L Herra olkoon teidän kanssanne

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

Johdantosanat

Synnintunnustus 708

Synninpäästö

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Herra armahda

toteuttamaan sen liiton,
jonka tein tämän kansan kanssa,
jotta saattaisit ennalleen maan,
jotta uudelleen jakaisit autioituneet perintömaat,
jotta sanoisit vangituille: »Lähtekää»,
ja pimeydessä viruville: »Tulkaa valoon!»
Tallatuilta teiltäkin he löytävät ravintonsa,
paljas kalliorinne on heille laidunmaa.
Eivät he näe nälkää, ei heidän tule jano,
ei heitä ahdista helle eikä auringon polte,
sillä heitä ohjaa heidän armahtajansa,
joka vie heidät lähteiden ääreen.

Vastausmusiikki J.S.Bach: II osa, Resitatiivi ja III osa, Aria kantaatista

Resitatiivi, tenori

Vapahtaja on tullut ottaen päälleen vajavaisen
lihamme ja veremme. Hän ottaa meidät verisukulaisikseen.
Sinä, korkein hyvä, olet tehnyt kaiken puolestamme.
Päivittäin toimit omiesi hyväksi.
Saavut ja annat valosi loistaa siunaten.

Aria, tenori

Tule, Jeesus, kirkkoosi ja anna uusi autuas vuosi!
Edistä nimesi kunniaa, säilytä terve oppi ja siunaa saarnastuolia ja alttaria!

Toinen lukukappale Ilm. 3: 20-22

Kristus sanoo: »Minä seison ovella ja kolkutan. Jos joku kuulee minun ääneni ja avaa oven,
minä tulen hänen luokseen, ja me aterioimme yhdessä, minä ja hän. Sen, joka voittaa, minä an-
nan istua kanssani valtaistuimellani, niin kuin minäkin olen voittoni jälkeen asettunut Isäni
kanssa hänen valtaistuimelleen. Jolla on korvat, se kuulkoon, mitä Henki sanoo seurakunnille.»

***Päivän virsi 1 Hoosianna, Daavidin poika**

***Evankeliumi Luuk. 19: 28-40**

Jeesus lähti toisten edellä nousemaan Jerusalemiin vievää tietä. Kun hän oli tulossa Öljymäeksi
kutsutulle vuorelle ja oli jo lähellä Betfagea ja Betaniaa, hän lähetti edeltä kaksi opetuslastaan ja
sanoi: »Menkää tuolla näkyvään kylään. Kun tulette sinne, te näette kiinni sidotun aasinvarsan,
jonka selässä ei kukaan vielä ole istunut. Ottakaa se siitä ja tuokaa tänne. Jos joku kysyy, miksi
te otatte sen, vastatkaa, että Herra tarvitsee sitä.»

Miehet lähtivät ja havaitsivat kaiken olevan niin kuin Jeesus oli heille sanonut. Kun he olivat
irrottamassa varsaa, sen omistajat kysyivät: »Miksi te viette varsan?» He vastasivat: »Herra tar-
vitsee sitä.» He toivat varsan Jeesukselle, heittivät vaatteitaan sen selkään ja auttoivat Jeesuk-
sen ratsaille. Kun hän sitten ratsasti, opetuslapset levittivät vaatteitaan tielle.

Jeesuksen lähestyessä sitä paikkaa, mistä tie laskeutuu Öljymäen rinnettä alas, koko opetus-
lasten joukko alkoi riemuissaan suureen ääneen ylistää Jumalaa kaikista niistä voimateoista,
jotka he olivat nähneet. He huusivat:

- Siunattu hän, kuningas,
joka tulee Herran nimessä!
Taivaassa rauha,
kunnia korkeuksissa!

Muutamet fariseukset sanoivat väkijoukon keskeltä Jeesukselle: »Opettaja, kiellä opetuslap-
siasi!» Mutta Jeesus vastasi: »Minä sanon teille: jos he olisivat vaiti, niin kivet huutaisivat.»

Saarna***Uskontunnustus****Yhteinen esirukous**

S Aa - men, aa - men.

III EHTOOLLINEN**Uhrivirsi 2 Avaja porttis, ovesi (Kolehdin siunaaminen)****Ehtoollisrukous****Vuorolaulu****L Herra olkoon teidän kansanne**

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

L Ylentäkää sydämenne

S Y - len - näm - me sen Her - ran puo - leen.

L Kiittäkäämme Herraa, Jumalaamme

S Niin on oi - kein ja ar - vol - lis - ta.

Prefaatio***Pyhä**

S Py - hä, py - hä, py - hä Her - ra Se - ba - ot!

Tai - vas ja maa on täyn - nä kirk - ka - ut - ta - si.

Hoo - si - an - na kor - ke - uk - sis - sa!

Siu - nat - tu ol - koon hän, jo - ka tu - lee Her - ran ni - mes - sä.

Hoo - si - an - na kor - ke - uk - sis - sa!

Rukous ja asetussanat

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Isä meidän

Herran rauha

L Herran rauha olkoon teidän kanssanne

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

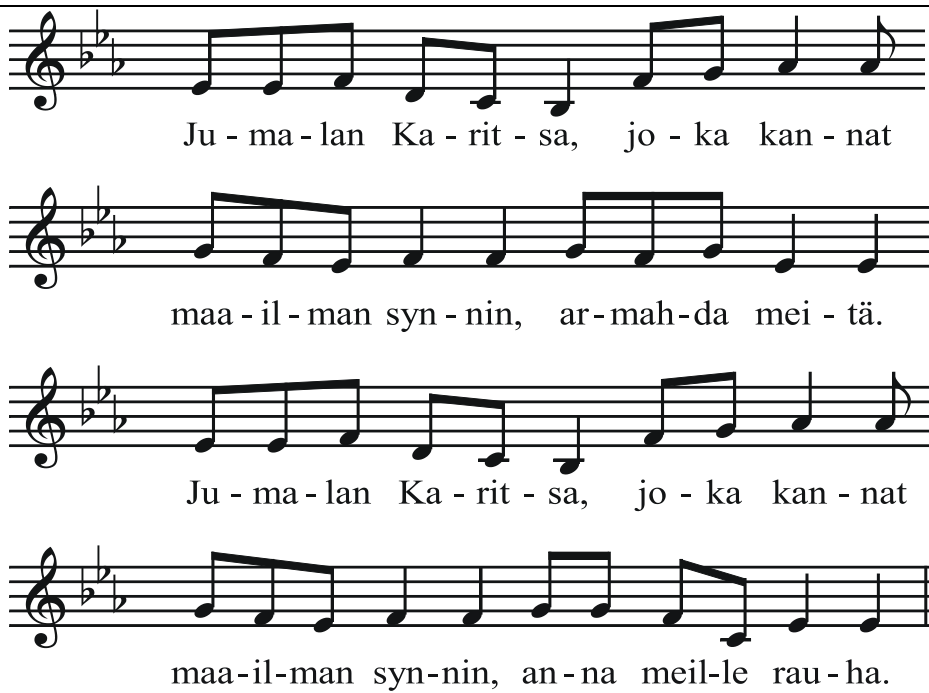
*Jumalan Karitsa (Agnus Dei)

S Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat

maa - il - man syn - nin, ar - mah - da mei - tä.

Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat
 maa - il - man syn - nin, ar - mah - da mei - tä.
 Ju - ma - lan Ka - rit - sa, jo - ka kan - nat
 maa - il - man syn - nin, an - na meil - le rau - ha.

Ehtoollisen vietto, jonka aikana IV ja V osa kantaatista

Resitatiivi, basso (Ilm. 3: 20)

Katso, minä seison ovella ja kolkutan. Jos joku kuulee minun ääneni
 Ja avaa oven, minä tulen hänen luokseen, ja me aterioimme yhdessä, minä ja hän.

Aaria, sopraano

Avaudu, sydämeni, Jeesus tulee asumaan.

Vaikka olenkin maan tomua, Hän ei halveksi minua,

Hän arvostaa minua niin että ottaa minut asuinsijakseen.

Tulen autuaaksi.

Ehtoollisvirsi 7 Valmistu, Herran kansa

Kiitosrukous

S Aa - men, aa - men.

IV PÄÄTÖS

*Ylistysvirsi 4: 1,8,9 Iloitse morsian

*Siunaus

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Päätösmusiikki J.S. Bach: osa VI kuoro

Aamen, aamen. Saavu, ihana Riemunkruunu, Älä viivy! Odotan sinua ikävöiden.
 Tekstin suomennos Hans-Christian Daniel (siba.fi/laura)

5.6 Läpisävelletyt, klassiset messut

Messun rakenteen pysyvät musiikilliset osat, Herra armahda (Kyrie), Kunnia ja kiitosvirsi (Gloria ja Laudamus), Uskontunnustus (Credo), Pyhä (Sanctus) ja Jumalan Karitsa (Agnus Dei) käsittävä, kuoron laulama messu on sovittavissa messun rakenteeseen, jos sen kesto on maksimissaan 25 minuuttia. Myös yhden tai kahden klassisen messun ordinarium -osan laulaminen on mahdollista, silloin se korvaa seurakunnan yhdessä laulaman vastaavan liturgisen osan ja sijoittuu sen paikalle. Vieraskielisen tekstin käännös ja käsiohjelma on helpottaa messuun osallistumista ja seuraamista.

Kuoromusiikissa vakiintuneita, suppeampia kokonaisuuksia ovat Missa brevis, Missa piccola sekä ranskalaiset Messe basse ja Petite Messe. Jotkut messut on selkeästi sävelletty konserttikäyttöön ja ovat laajuudeltaan ja kokoonpanoltaan selvästi siihen viittavia. Yksi messutyyppi ovat katoliset sielunmessut eli Requemit. Requiem – sävellysten esitysajankohtana pyhäinpäivä on luontevin ja on mahdollista toteuttaa se osana vainajien muistoiltaa, jolloin sytytetään kynttilät vuoden aikana kuolleille seurakuntalaisille.

5.7 Esimerkkitoteutus klassisesta kuoromessusta

Tässä helluntaihin eli kirkon syntymäpäivään sijoittuvassa messussa kuoro laulaa Arvo Pärtin teokset Berliner Messe ja Veni sancte spiritus (Pärt, 1990 rev. 2002, 1-54). Molemmat teokset ovat urkusäestyksellisiä. Helluntaipäivän otsikkona on *Pyhän Hengen vuodattaminen*. Evankeliumikirja kuvaa tätä yhtä keskeisimmistä kirkkovuoden päivistä seuraavasti:

Helluntain raamatuntekstit puhuvat Pyhästä Hengestä lupauksena ja lahjana. Hänet on lähetetty meille puolustajaksi, auttajaksi ja lohduttajaksi. Tässä Hengessä Kristus on kirkossaan jatkuvasti läsnä. Pyhä Henki liittää maailman kaikki kristityt Kristuksen kirkkoon, yhteen Herraan ja yhteen uskoon. Näin helluntain sanoma merkitsee vastakohtaa sille hajaannukselle, mikä on kuvattu kertomuksessa Babylonin tornista. (Evankeliumikirja 2001, 356.).

Tätä vastaava kuoromessu on toteutettu Kannelmäen kirkossa syksyllä 2007. Silloin olin itse urkurina, Vox Canora –kuoroa johti kanttori Sirkku Rintamäki. Sirkku vastasi musiikillisen kokonaisuuden suunnittelusta ja ohjelmistovalinnoista, minä tein virsisovituksia ja valitsin urkumusiikkia, joka sopi mielestäni yhteen Pärtin messun kanssa. Silloin toteutetun kokonaisuuden pohjalta olen muokannut tämän helluntaihin sijoittuvan klassisen messun. Kuoron laulamat osuudet on merkitty punaisella värillä.

KLASSINEN KUOROMESSU

I JOHDANTO

Alkuvirsi 111 Oi Pyhä Henki, Herramme

Alkusiunaus ja vuorotervehdys

L I - sän ja + Po - jan ja Py - hän Hen-gen ni-meen.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

Johdantosanat

Yhteinen rippi

Synnintunnustus 704

Synninpäästö

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Herra armahda (Kyrie), säv. Arvo Pärt

Herra, armahda, Kristus, armahda, Herra, armahda

Kunnia (Gloria), säv. Arvo Pärt

Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja maassa rauha ihmisille, joita hän rakastaa.
Me ylistämme sinua, me siunaamme sinua, me palvomme sinua, me kunnioitamme sinua.
Tuomme sinulle kiitoksen suuren kunniasi tähden.

Herra Jumala, taivaallinen Kuningas, Jumala, Isä, Kaikkivaltias!
Herra, Jumalan ainoa poika, Jeesus Kristus.
Herra Jumala, Jumalan Karitsa, Isän Poika, joka kannat maailman synnin, armahda meitä:
joka kannat maailman synnin, ota vastaan rukouksemme.
Joka istut isän oikealla puolella, armahda meitä.

Sinä yksin olet pyhä, sinä yksin olet Herra, sinä yksin olet korkein, Jeesus Kristus,
Pyhän hengen kanssa Isän Jumalan kunniasa. Aamen.

Päivän rukous

S Aa - men, aa - men.

I lukukappale Jer. 31: 31-34

"Tulee aika", sanoo Herra, "jolloin minä teen uuden liiton Israelin kansan ja Juudan kansan kanssa. Tämä liitto ei ole samanlainen kuin se, jonka tein heidän isiensä kanssa silloin, kun tulin heidän käteensä ja vein heidät pois Egyptin maasta. Sen liiton he rikkoivat, vaikka minä olin ottanut heidät omakseni, sanoo Herra.

Tämän liiton minä teen Israelin kansan kanssa tulevina päivinä, sanoo Herra: Minä panen lakini heidän sisimpäänsä, kirjoitan sen heidän sydämeensä. Minä olen heidän Jumalansa, ja he ovat minun kansani. Silloin ei kukaan enää opeta toista, veli ei opeta veljeään sanoen: 'Oppikaa tuntemaan Herra!' Sillä kaikki, pienimmästä suurimpaan, tuntevat minut, sanoo Herra. Minä annan anteeksi heidän rikoksensa enkä enää muista heidän syntejään."

Vastauksena hiljainen mietiskely**II lukukappale Ap.t. 2: 1-13**

Kun sitten koitti helluntaipäivä, he olivat kaikki yhdessä koolla. Yhtäkkiä kuului taivaalta kohahdus, kuin olisi käynyt raju tuulenpuuska, ja se täytti koko sen talon, jossa he olivat. He näkivät tulenlieskoja, kuin kieliä, jotka jakautuivat ja laskeutuivat itse kunkin päälle. He tulivat täyteen Pyhää Henkeä ja alkoivat puhua eri kielillä sitä, mitä Henki antoi heille puhuttavaksi.

Jerusalemassa asui hurskaita juutalaisia, joita oli tullut sinne kaikkien kansojen keskuudesta, mitä taivaan alla on. Kun tämä ääni kuului, paikalle kerääntyi paljon väkeä, ja hämmästys valtasi kaikki, sillä jokainen kuuli puhuttavan omaa kieltään. He kysyivät ihmeissään: "Eivätkö nuo, jotka puhuvat, ole kaikki galilealaisia? Kuinka me sitten kuulemme kukin oman synnyinmaamme kieltä? Meitä on täällä partilaisia, meedialaisia ja elamilaisia, meitä on Mesopotamiasta, Juudeasta ja Kappadokiasta, Pontoksesta ja Aasian maakunnasta, Frygiasta, Pamfyliasta, Egyptistä ja Libyasta Kyrenen seudulta, meitä on tullut Roomasta, toiset meistä ovat syntyperäisiä juutalaisia, toiset uskoimme kääntyneitä, meitä on kreetalaisia ja arabialaisia - ja me kaikki kuulemme heidän julistavan omalla kielellämme Jumalan suuria tekoja."

He eivät tieneet, mitä ajatella. Ihmeissään he kyselivät toinen toiseltaan: "Mitä tämä oikein on?" Mutta jotkut pilkkasivat: "He ovat juovuksissa, makeaa viiniä täynnä."

Päivän virsi 125 Kosketa minua, Henki*** I Hallelujasäe, säv. Arvo Pärt**

Halleluja. Lähetä Pyhä henkesi luomaan uutta ja uudista maan kasvot. Halleluja.

*** Evankeliumi Joh. 14: 15-21**

Jeesus sanoi:

"Jos te rakastatte minua, te noudatatte minun käskyjäni. Minä käännyin Isän puoleen, ja hän antaa teille toisen puolustajan, joka on kanssanne ikuisesti. Tämä puolustaja on Totuuden Henki. Maailma ei voi Henkeä saada, sillä maailma ei näe eikä tunne häntä. Mutta te tunnnette hänet, sillä hän pysyy luonanne ja on teissä.

En minä jätä teitä orvoiksi, vaan tulen luoksenne. Vielä vähän aikaa, eikä maailma enää näe minua, mutta te näette, sillä minä elän ja tekin tulette elämään. Sinä päivänä te ymmärrätte, että minä olen Isässäni ja että te olette minussa ja minä teissä. Joka on ottanut vastaan minun käskyni ja noudattaa niitä, se rakastaa minua. Ja minun Isäni rakastaa sitä, joka rakastaa minua, ja häntä minäkin rakastan ja ilmaisen hänelle itseni."

* II Hallelujasäe, säv. Arvo Pärt:

Halleluja. Tule Pyhä Henki ja täytä uskollistesi sydämet ja sytytä heihin rakkautesi liekki. Halleluja.

Saarna

Nikean uskontunnustus (Credo), säv. Arvo Pärt

Me uskomme yhteen Jumalaan,
Kaikkivaltiaaseen Isään,
taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymättömän Luojaan.

Me uskomme yhteen Herraan, Jeesukseen Kristukseen,
Jumalan ainoaan Poikaan, joka on syntynyt Isästä ennen aikojen alkua,
Jumala Jumalasta, valo valosta, tosi Jumala tosi Jumalasta,
syntynyt, ei luotu, joka on samaa olemusta kuin Isä
ja jonka kautta kaikki on saanut syntynsä, joka meidän ihmisten
ja meidän pelastuksemme tähden astui alas taivaista,
tuli lihaksi Pyhästä Hengestä ja neitsyt Mariasta ja syntyi ihmiseksi,
ristiinnaulittiin meidän puolestamme Pontius Pilatuksen aikana,
kärsi kuoleman ja haudattiin, nousi kuolleista kolmantena päivänä, niin kuin oli kirjoitettu,
astui ylös taivasiin, istuu Isän oikealla puolella ja on kirkkaudessa tuleva takaisin tuomitsemaan
eläviä ja kuolleita ja jonka valtakunnalla ei ole loppua.

Me uskomme Pyhään Henkeen, Herraan ja eläväksi tekijään, joka lähtee Isästä ja Pojasta, jota yhdessä Isän ja Pojan kanssa kumarretaan ja kunnioitetaan ja joka on puhunut profeettojen kautta. Uskomme yhden, pyhän, yhteisen ja apostolisen kirkon. Tunnustamme yhden kasteen syntien anteeksiantamiseksi, odotamme kuolleiden ylösnousemusta ja tulevan maailman elämää.

Esirukous, jaksotetaan kertosaäkeellä, VK 782

Kun si - nä lä - he - tät hen - ke - si,

se luo uut-ta e - lä-mää, se luo uut-ta e - lä-mää.

Kuoro: Offertoriumusiikki, Veni Sancte Spiritus, säv. Arvo Pärt

Tule, Pyhä Henki, tänne, laskeudu taivaasta alas meidän sydämissämme Kristusta kirkastaan. Tule, köyhäin apu, tule, lahjain antaja, tule, sielun kirkkaus, sinä paras lohduttaja, sielun hyvä vieras ja suloinen lämpö.

Töissä sinä olet lepo, helteessä virvoitus, murheessa lohdutus.

Sinä kaikkein pyhin kirkkaus ja valo, täytä uskollistesi sydämet.

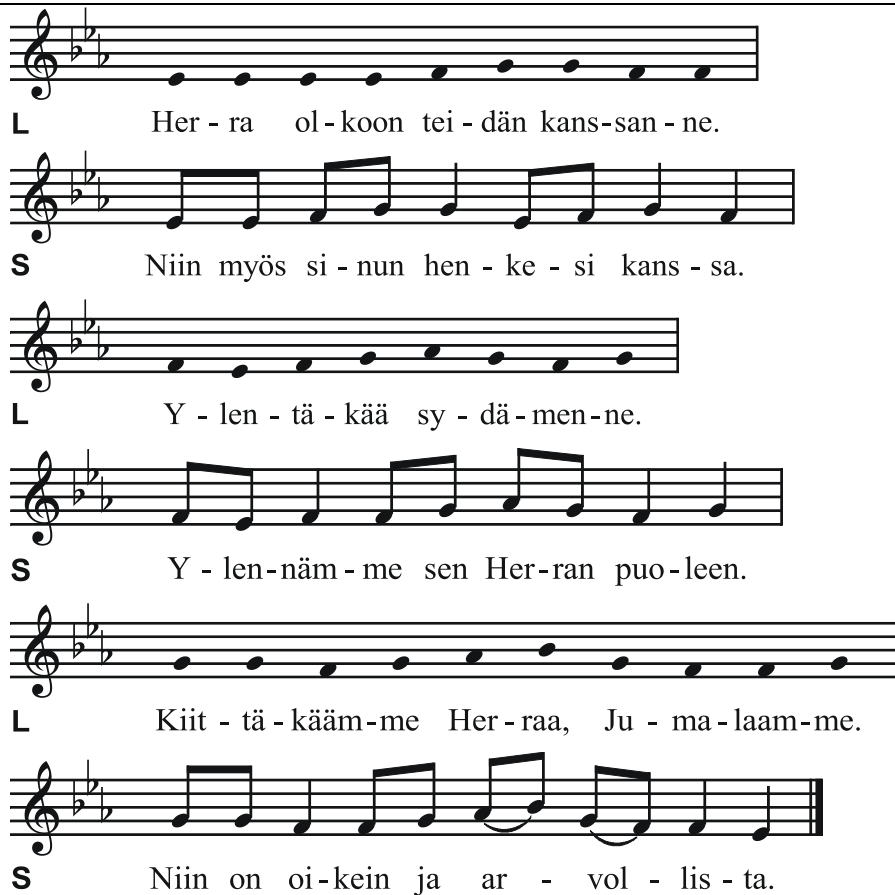
Ilman sinun voimaasi ei ole mitään viatonta.

Pese se, mikä saastainen on, kastele se, mikä kuiva on,
paranna, mikä haavoitettu on, pehmitä, mikä kova on, lämmitä, mikä kylmä on,
etsi kaikkia eksyneitä. Anna uskollisillesi, jotka sinuun turvautuvat, pyhät lahjasi.

Anna uskon vahvistusta, anna autuas loppu, anna iäinen ilo.

Aamen.

Ehtoollisvuorolaulu

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

L Y - len - tä - kää sy - dä - men - ne.

S Y - len - näm - me sen Her - ran puo - leen.

L Kiit - tä - kääm - me Her - ra, Ju - ma - laam - me.

S Niin on oi - kein ja ar - vol - lis - ta.

Prefaatio

Kuoro: Pyhä (Sanctus), säv. Arvo Pärt

Pyhä, pyhä, pyhä Herra Jumala kaikkivaltias.
Täydet ovat taivaat ja maa sinun kunniaasi. Hoosianna korkeuksissa.
Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimeen. Hoosianna korkeuksissa.

Ehtoollisen asetussanat

Isä meidän

Herran rauha

Kuoro: Jumalan Karitsa (Agnus Dei)

Jumalan Karitsa, joka pois otat maailman synnin: armahda meitä.
Jumalan Karitsa, joka pois otat maailman synnin: armahda meitä.
Jumalan Karitsa, joka pois otat maailman synnin: anna meille rauha.

Ehtoollisen vietto, jonka aikana virsi 446 Oi Pyhä Henki, pyydämme
sekä osia Arvo Pärtin urkuteoksesta Annum per annum

Kiitosrukous

S Aa - men, aa - men.

*Ylistysvirsi 569 Herää sydän nukkumasta

Herran siunaus

S Aa - men, aa - men, aa - men.

Lähetäminen

Päätösmusiikki, urut: Veni creator, Op. 4 muunnelmia, säv. Maurice Duruflé

5.8 Ehtoollismusiikki

Ehtoollinen on kristillisen jumalanpalveluksen keskus, jossa muistelun (anamneesi) kohteena on kaikki se mitä Jumala on Kristuksessa tehnyt meidän puolestamme. Se on kiitoksen, yhteyden ja ilon ateria, jota alettiin jo varhain kutsua eukaristiaksi (kr. eukharistia = kiitos). Kristillinen seurakunta saa soitollaan ja laulullaan ylistää Kristuksessa ilmi tullutta Jumalan rakkautta (Palvelkaa Herraa iloiten, Jumalanpalveluksen opas, 2009 96-97.). Ehtoollismusiikin tulee ilmentää ehtoollisen sisältöä ja sen kautta seurakunta voi ilmaista hengellistä yhteenkuuluvuutta ja yhteistä osallisuutta sakramenttiin. Ehtoollisen nauttimisen aikana voi olla virsilaulun tai muun musiikin lisäksi myös hiljaisuutta. Ehtoollismusiikki voi olla myös päivän aiheeseen ja kirkkovuoden ajankohtaan liittyvää. Kuoron laulama päivän psalmi tai muut psalmisävellykset sopivat hyvin, samoin Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen sekä kristittyjen ateriayhteyteen liittyvät, kiitossävyiset laulut. Liturgin lausuman ehtoolliskutsun jälkeen seurakunta tai kuoro voi laulaa vastauksena virren 815 ”Herra, en ole sen arvoinen”. Tähän löytyy Messusävelmistöstä 4-ääninen sovitus kuorolle. (Messusävelmistö, 2000).

Latinankielisistä, klassisista messun osista ehtoollismusiikiksi mahdollisia ovat Agnus Dei (Jumalan Karitsa) ja Sanctus (Pyhä). Myös perinteisten elevaatiohymnien Ave verum corpus sekä O sacrum convivium teksteihin on sävelletty runsaasti kuoromusiikkia. Isä meidän (Pater Noster) -rukouksen tekstiin on sävelletty lukuisia kuorolauluja eri kielillä; niille on tilaa ehtoollisen vieton aikana, mutta ehtoollisrukouksen osana seurakunnan yhteisesti lausumaa Isä meidän -rukousta ne eivät voi korvata. (Oulunkylän seurakunnan nuotisto.).

Uutta, suomalaista ehtoollismusiikkia sävellettiin ja sovitettiin vuonna 2006 Kuopion valtakunnallisia kirkkomusiikkijuhlia varten ja niitä on saatavilla paitsi nuotteina, myös äänitteinä. Virtuaalikatedraali -sivuston kiirastorstain sekä neljännen paastonajan sunnun-

tain musiikillisista vinkeistä voi löytää sopivaa ohjelmistoa ehtoolliselle. Kiirastorstain aiheena on ehtoollisen asettaminen ja neljännen paastonajan sunnuntain aiheena on elämän leipä (Virtuaalikedraali – verkkosivusto.).

5.9 Offertoriomusiikki

Ehtoollisosan aloittavan uhrivirren eli offertorion voi Jumalanpalveluksen oppaan ohjeiden mukaan korvata myös muulla musiikilla. Offertorion aikana kannetaan esiin ehtoollisen elementit, leipä ja viini ja musiikki saa olla luonteeltaan ylistystä luomisen lahjoista ja Kristuksen sovitustyöstä. Kun offertorion sisältönä on Jumalan luomislahjojen ylistys, on suositeltavaa toteuttaa se käyttäen runsaasti soittimia, jotka luterilaisen käsityksen mukaan edustavat koko ylistävää luomakuntaa.

Uhrivirren aikana tulee esiin myös messun diakoninen ulottuvuus; ensimmäisinä vuosisatoina kristityt toivat messuun yhteistä jaettavaa köyhille ja nykyään tässä kohdassa kannetaan kolehti ja katetaan ehtoollispöytä valmiiksi. Alttarin valmistamista ja uhrilahjojen esiin kantamista saattoi keskiajalla kuoron laulama offertorio-psalmi. (Vatanen 2003, 138.) Uhrivirren tilalle sopii hyvin kuoron laulama psalmi, kantaatin tai motetin osa tai laajempi kuoroteos tai instrumentaalimusiikki, jos se on luonteeltaan ylistävä tai tuo esiin Kristuksen sovitustyön.

5.10 Puheosia jaksottavien rukouslaulujen käyttö

5.10.1 Rippiosia

Rippiosassa on mahdollista käyttää musiikkia seurakunnan yhteisesti lausuma synnintunnustuksen lisäksi. Kuoron laulama, esimerkiksi psalmiin 130 pohjautuva *De profundis* tai *Aus tiefer Not* voisi antaa vaikuttavan sävyn erityisesti paastonajan messuille tai tuhkakeskiviikon iltamessulle. Myös Tuomas-messun lauluissa, uusissa messulauluissa ja Taizé-lauluissa on paljon vaihtoehtoja synnintunnustuslauluiksi. Esimerkkejä synnintunnustuslauluista ovat mm. Pekka Simojoen säveltämät *Syvydestä minä huudan* ja Afrikkalaisen gospelmessun synnintunnustuslaulu *Sydämeni sysimusta*. Synnintunnustus voidaan laulaa myös virtenä, näitä ovat virsikirjassamme erityisesti virret 288 *Silmäisi eteen*, *Jeesus* ja 289 *Vain sinä tunnet minut*, *Vapahtaja* sekä liturgin ja seurakunnan vuorovirsi 279 *Minua, Jeesus, auta.* (evl.fi/virsikirja.)

5.10.2 Yhteinen esirukous

Seurakunnan yhteistä esirukousta voidaan jaksottaa musiikilla. Jaksottava musiikki voi olla samana toistuva rukouslause, -laulu tai kertosäe, virsi tai kuorolaulu, joka lauletaan säkeistö kerrallaan sanallisen rukouksen väleissä. Virsikirjan virsistä 501 *Kuule Isä taivaan* sekä 603 *Isä Jumala, katso maamme puoleen* ovat paljon käytettyjä esirukousvirsiä (evl.fi/virsikirja). On myös sanottu, että virret ovat rukousta, joten virsikirjasta on löydettävissä runsaasti aineistoa kuoron ja seurakunnan käyttöön osaksi esirukousta. Myös Taizén laulukokoelmissa, Nuoren seurakunnan veisuissa, herätysliikkeiden laulukokoelmissa ja Tuomas-messun laulukirjoissa on runsaasti lauluja, jotka sopivat kuoron toteuttamiseksi esirukousta jaksottamaan.

Musiikin ja tekstin yhdistäminen vaatii yhteistyötä ja neuvottelua muusikoiden ja esirukouksesta vastaavan papin tai diakonin välillä. Sanallisen rukouksen laatijan on oltava hyvissä ajoin tietoinen laulun tekstistä, jotta syntyy hyvä kokonaisuus. Virsikirjan liiteosassa on myös kaksi esirukousta, numero 718 trishagion, jota käytetään erityisesti paastonaikana ja numero 719 litania, joka lauletaan pitkäperjantain jumalanpalveluksessa. Näissä kuoro voi yhdessä seurakunnan kanssa laulaa esilaulajan kantilloiman rukouksen jaksottavat akklamatiot.

5.10.3 Musiikki kuolleiden muistamisen yhteydessä

Seurakunnan päämessun yhteydessä muistetaan viikoittain seurakunnan jäseneksi kastettuja, avioliittoon aikovia sekä poisnukkuneita osana esirukousta. Kuolleiden seurakunnan jäsenten nimien ilmoittamisen yhteyteen ja vainajien puolesta rukoilemiseen voi liittyä musiikkia, kirkon kellojen soittoa ja/tai kynttilöiden sytyttäminen. Edelleenkin käytetään rukouksen yhteydessä laajasti jo 1600-luvulta käytössä ollutta ilmaisua *kuolleen kiitos*. Jos messussa on laulamassa kuoro, annan toisinaan tämän musiikillisen tehtävän sen hoidettavaksi.

Muusikon, joka valitsee muistomusiikin, on hyvä olla tietoinen niistä näkökulmista, jotka liittyvät kuolleen kiitoksen teologiaan. Se voidaan nähdä Jumalan armon ylistyksenä ja kiitoksena siitä, mitä seurakuntalaiset ovat vainajan välityksellä saaneet. Vainajan muistaminen voidaan nähdä myös ylösnousemususkon ilmauksena sekä rukouksena ja lohdutuksena surevien omaisten puolesta. (Kujala 2012, 16). Musiikin terapeuttinen ja sielunhoidollinen vaikutus käy ilmi jo Raamatun kertomuksesta, jossa masentunut ja ahdistunut Saul sai kuunnella Daavidin harpunsoittoa ja hänen tuli parempi olla.

(<http://www.evl.fi/raamattu/1992/1Sam.16.html>.) Tämä sielunhoidollinen näkökulma voi olla yksi kriteereistä valittaessa yhteisen esirukouksen muistomusiikkia.

Esimerkkejä omista ja kollegoiden käyttämistä musiikillisista valinnoista tähän kohtaan kuorolle ovat mm. P.J. Hannikaisen Suojelusenkeli, kansansävelmä Amazing Grace, Petri Laaksosen Ota hänet vastaan, Lowell Masonin Käyn kohti Sinua, värmlantilainen kansansävelmä Mun kotini taivaassa ihana on, Osmo Tolosen Saattolaulu ja John Demetriadesin Ihanat on asuinsijasi. Paljon käytetään myös virsiä, erityisesti osastoista ”Kuolema ja iankaikkisuus”, ”Aamu ja ilta”, ”Kiitos ja ylistys” sekä ”Pyhäinpäivä”. Klassisista kirkkomusiikkiteoksista Requiem -sävellyksien osia olisi mahdollista käyttää tässä kohdassa. (Oulunkylän seurakunnan nuotisto.). Lisää musiikillisia vaihtoehtoja löytyy Virtuaalikedraali -sivuston Pyhäinpäivän kohdalta sekä seurakuntien ja kirkkomuusikoiden siunaustilaisuuden musiikkia -listoilta. Musiikin keston on hyvä olla suhteessa koko esirukouksen keston.

5.10.4 Halleluja – laulu

Evankeliumin yhteydessä voidaan laulaa Halleluja – laulu, johon voidaan haluttaessa lisätä kirkkovuoden ajankohdan mukainen Halleluja-säe. Suurina juhla-aikoina, erityisesti pääsiäisenä perusteltua ylönousemuskertomuksen yhteydessä käyttää myös laajempia Halleluja-sävellyksiä tai osia isommasta kirkkomusiikkiteoksesta kuoron laulmana ja instrumentalistien soittamana. Halleluja - laulu voi kehystää evankeliumia molemmin puolin tai se voidaan laulaa evankeliumin lukemisen jälkeen. Kaikki liturgiset messusävelmäsarjamme sisältävät Halleluja-sävelmän, jonka koko seurakunta laulaa yhdessä.

5.11 Johdantomusiikki ja päätösmusiikki

Sekä messun johdantomusiikin että päätösmusiikin leimallisia piirteitä voivat olla ilo, yhteys ja kirkkovuoden mukainen aihe. Johdantomusiikkina on mahdollista laulaa myös päivän psalmi. Perustellusta syystä voi alkumusiikki korvata kokonaan alkuvirren. Päätösmusiikkiin liittyy olennaisesti Ite, missa est – kehotukseen sisältyvä siunauksen ja arkeen siunattuna lähettämisen ajatus. Pariisin Notre Dame – katedraalin pääurkuri Olivier

Latry on sanonut: ”Juhlavan messun päätösmusiikki täytyy soittaa, laulaa tai improvioida sellaisella riemulla ja ilmaisulla, että osallistujat poistuvat messusta onnellisena hymyillen tai nauraen”. (Mestarikurssi toukokuussa 1997 Notre Damessa).

6 Pohdinta

Olen tässä työssä pyrkinyt antamaan konkreettisia neuvoja, apuvälineitä ja lisätietoa kuoronjohtajakollegoille, jotka ovat menossa laulamaan messuun tai jumalanpalvelukseen. Olen halunnut avata omaa ajatuspolkuani kuoronjohtajana ja kirkkomuusikkona: miten lähestyn messumusiikin suunnittelua, mitä lähteitä käytän, mistä aloitan ja mihin keskityn ja miksi. Kuoronjohtajan työhön sisältyy paljon vaatimuksia omaksua erilaisia kulttuurisia asioita, yleissivistystä ja hiljaista tietoa. Ohjelmistoon perehtyminen ja oman musiikillisen tulkinnan rakentaminen vaatii valtavasti taustatyötä ja laulajien informoimista sekä motivointia.

Koko länsimainen taidemusiikki lepää vahvasti kirkollisella pohjalla ja monet keskeiset säveltäjät ovat omana aikanaan työskennelleet kirkon palveluksessa. Olen ollut välillä hämmästynytkin, kuinka paljon Metropolia Ammattikorkeakoulun kuoronjohdon opinnoissa ja ohjelmistojen työstämisessä on tarvittu teologista ja kirkollista ja raamatullista taustatietoa. Kuorot laulavat usein laajoja teoksia ja kokonaisuuksia. Olen halunnut tässä työssä havainnollistaa kuinka laajempi teos, kantaatti tai klassinen messu voidaan sisällyttää päämessun tai jumalanpalveluksen rakenteeseen. Myös offetoriomusiikkina eli uhrivirren paikalla messussa on mahdollista laulaa kestoiltaan laajempi teos.

Olen kanttorin työssäni havainnut, että kirkkovuoden tuntemus muusikkokollegoillani on ohentunut. Tämä käy ilmi paitsi messujen suunnittelussa ja yhteistyössä muusikoiden kanssa, myös käsitellessäni konserttitarjouksia, joita Oulunkylän seurakunnan kirkoissa haluttaisiin esittää. Muusikot tuntevat hyvin Marian ilmestyspäivän, Hyvän paimenen sunnuntain, 1. adventtisunnuntain, Pyhäinpäivän, joulun sekä hiljaisen viikon musiikkia, mutta monien muiden päivien kohdalla tarvitaan lisää informaatiota siitä, mistä lähteä etsimään ohjelmistoa. Siksi olen liittänyt tähän työhön perusteet kirkkovuoden kierrosta ja pyrkinyt kertomaan, miten eri pyhien karakterit näyttäytyvät ja kuuluvat musiikissa.

Useat kuoronjohtajat sovittavat ja räätälöivät omille kuoroilleen laulettavaa. Psalmin soveltaminen musiikilliseen asuun antaa valtavasti mahdollisuuksia ja liturgista rikkautta

messuun. Siksi olen tässä työssä paneutunut psalmimusiikin toteutukseen ja pyrin itsekin mahdollisimman usein sovittamaan tai säveltämään kuorolleni juuri psalmimusiikin. Omalle kuorolleni olen opettanut joitakin moniäänisiä psalmikaavoja ja laulajat ovat harjaantuneet omaksumaan uuden psalmitekstin nopeasti. Psalmille on paljon käyttömahdollisuuksia messun rakenteessa ja psalmiteksti avaa pyhän aihetta rikkaasti ja syvästi.

Hyvä virsilaulu ja laulun tukeminen ja johtaminen messussa yhdessä kanttorin kanssa on kuoron tärkeä tehtävä. Urkuparvelle tai kirkonpenkkiin sunnuntaiaamuna saapuva yksikin hyvä laulaja tai kuorolainen voi olla huomattava apu ja kanttorin päivän pelastaja. Suomalaisilla on laulutaitoa ja kokemukseni mukaan myös halua ja intoa laulamiseen. Kollektiivisessä historiassamme on kuitenkin sellaisia kipukohtia; koulujen laulukokeita, vertailua, latistamista, hiljentämistä ja arvostelua, että arkailemme yhdessä laulamista ja jäämme helposti kuulijan osaan ja vaikenemme vuosiksi. Jos messun alussa pystytään luomaan hyvä yhteishenki ja riittävä yhteislauluun osallistuminen, ilmapiiri ja tunnelma saattaa vapautua välittömästi. Siksi kannattaa panostaa alkuvirren osaamiseen, sopivaan sävellajiin ja musiikilliseen toteutukseen. Virret ovat myös osa kulttuurista pääomaamme, jota kannattaa vaalia ja siirtää eteenpäin. Usein kuulen mainittavan, että kirkko on niitä harvoja jäljellä olevia paikkoja, jossa saa kuka tahansa saa yhtyä lauluun eikä osallistujan laulamisen laatua arvioida.

Minulla on usein seurakunnan jumalanpalveluksissa ja messuissa laulamassa tai soittamassa solisteja, instrumentalisteja tai kuoroja johtajineen. Olen pyrkinyt antamaan ennakotietoja tilaisuuden aiheesta ja rakenteesta soittajille ja laulajille, jotta he olisivat tietoisia siitä, mitä heiltä odotetaan ja millaista ohjelmistoa kulloinkin tarvitaan. Radiomesujen valmistelu sekä tämän työn kirjoittaminen on syventänyt omaa osaamistani ja antanut uusia työvälaineitä musiikin suunnitteluun. Kohtia, joita on mahdollista värittää ja toteuttaa musiikin keinoin on runsaasti ja joskus hienotkin mahdollisuudet saattavat unohtua ja jäädä käyttämättä.

Tämän opinnäytetyön ansioista osaan asettua paremmin sellaisen muusikon asemaan, jolle luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämä ei ole tullut tutuksi. Oulunkylän seurakunnan tiloissa harjoittelee tällä hetkellä neljä yhteistyökuoroa, barokkiorkesteri, lauluyhtye, vaskiseitsikko sekä useita instrumentalisteja ja laulajia. Heidän kanssaan tehty yhteistyö rikastuttaa molempia osapuolia ja antaa hienoja musiikillisia ulottuvuuksia omaan työhöni. Pääkaupunkiseudulla on tällä hetkellä vaikea löytää kuoroille hyviä harjoittelutiloja ja kokemukseni mukaan monen kuoron toiminta vaikeutuisi huomattavasti tai loppuisi

kokonaan, jos seurakuntien tilat eivät olisi enää kuorojen käytettävissä. Pienillä paikkakunnilla kirkko saattaa olla ainoa kelvollinen konserttitila ja siksi luonnollinen valinta kuorojenkin esiintymispaikaksi. Haluaisinkin kannustaa kuoroja olemaan rohkeasti yhteydessä seurakuntiin ja lisäämään musiikillista yhteistyötä. Seurakuntien messussa ja jumalanpalveluksissa laulaminen tarjoaa kuoroille esiintymistilaisuuksia ja tuo messuun musiikillista väriä, iloa ja rikkautta.

Olen toiminut kanttorina, urkurina ja kuoronjohtajana sadoissa messuissa ja jumalanpalveluksissa eri seurakunnissa. Radiomessujen valmistelu Oulunkylän seurakunnassa oli antoisa jakso työtäni, joka antoi mahdollisuuden syventää osaamistani ja pakotti pohtimaan huolellisesti musiikillisia valintojani ja messumusiikin suunnittelun periaatteitani. Opin uutta musiikkiryhmien harjoittamisaikataulusta, ohjelmistosuunnittelusta ja yhteistyöstä kanttoreiden ja pappien kesken. Kun radiojumalanpalveluksen sopivaa alkuvirsisovitusta ei nuotistostamme löytynyt, tutustuimme sävellystilauksen tekemisen prosessiin. Tässä olimme liikkeellä viime tingassa, mutta onnistuimme koska sovituksen tekijä ja hänen sävelkielensä oli meille ennestään tuttu ja sovittaja pystyi tekemään tilauksen lyhyellä varoitusaajalla. Sovituksen laulanut kuoro oli myös nopea oppimaan ja omaksui teoksen lyhyessä ajassa. Vastaavissa tilanteissa jatkossa on hyvä olla aikaa enemmän, jos tekee jumalanpalvelusmusiikin sävellys- tai sovitusilauksen.

Omalle kuorolleni radiointi toimi hyvänä motivaationlähteenä ja antoi sopivan rytmin ja intensiteetin harjoitusprosessille. Vaikutti siltä, että radiointi motivoi laulajia enemmän kuin konsertti tai muu esitys. Sain käyttää kuoronjohdon opinnoissani Metropolia Ammattikorkeakoulussa omaksumiani musiikillisia ja pedagogisia keinoja kuorotyössäni ja koen, että kuoroni kehittyi uudelle tasolle taidoissaan. Kuoron laulajat kävivät myös laulutunneilla yksityisesti ja joidenkin yksittäisten laulajien kehitys teknisesti ja ilmaisullisesti oli huomattavaa. Radiointia varten harjoitettu Rheinbergerin Stabat Mater tuli esitettäväksi uudelleen syksyllä 2014 kuoronjohdon B-tutkintokonsertissani. Silloin teos oli kypsytynyt sopivasti ja toisaalta syyskaudella ennen tutkintoa harjoittelimme kuoroni kanssa uutta tutkinto-ohjelmistoa. Harrastajakuorolle tutkintokonsertti oli jännittävä tilanne, mutta koen, että onnistunut radiointikokemus auttoi tässä prosessissa laulajia. B-tutkintokonserttini onnistui erinomaisesti, mistä kiitokset kamarikuoro Chorus Sine Nominelle sekä naiskuoro Kaari-ensemblelle. Koko tästä prosessista opin myös valtavasti ihmisten johtamisesta, ryhmädynamiikasta, motivoimisesta ja luotsaamisesta kohti tavoitetta ja musiikillista päämäärää. Turhautumista ja johtajan yksinäisyyttäkin koin ajoittain ja oli

hienoa, että minulla oli mahdollisuus jakaa näitä kokemuksia kuoronjohdon opettajani sekä opiskelijakollegojen kanssa.

Kuorolaiset ovat suuri vapaaehtoisten joukko seurakunnassa. Kuorolaisten sitoutuneisuus ja into antavat suurta iloa kirkkomuusikon työhön. Tätä työtä kirjoittaessani olen ajatellut myös kuoroni laulajia ja miettinyt, annanko harjoituksissa riittävästi taustatietoa siitä liturgisesta maailmasta, joka minulle on hyvin tuttua ja johon ammattilaisena olen tottunut. Olen pohtinut, saako uusi kuorolainen riittävästi perehdytystä siihen, millainen on messu ja mitä sen eri osat tarkoittavat, miksi tietty teos sopii yhteen kirkkovuoden pyhään, mutta toiseen ei. Toivon, että tämän työn avulla myös kuorolaulajat voisivat syventää liturgista tietämystään ja tutustua siihen valtavaan rikkauteen, jota kirkon käyttöön aikojen saatossa ja tänä päivänä sävelletty musiikki sisältää.

Lähteet

Bach, Johann Sebastian. 2009.

Nun komm, der Heiden Heiland. Kantate zum 1. Advent. BWV 61.
Kassel. Bärenraiter BA 10 061a. Nuotti.

Toim. Erkkilä, Lasse; Tuovinen, Ulla; Tuppurainen, Erkki. 2003.
Kirkkomusiikin käsikirja, Kirjapaja. Helsinki.

Evankeliumikirja. 2001.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käsikirja II.
Helsinki. Suomen kirkon sisälähetysseura.

Haapasalo, Juhani. 1992.

Tekstimusiikista kantaatiin. Kirkkomusiikkiosaston julkaisuja 4. Sibelius-Akatemia.
Helsinki. Yliopistopaino.

Hekkala, Tommi. 2012.

"Veisatkaa vuoroin": Käytännön esimerkkejä vuorovirren toteutukseen
Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Lopputyö.

Jumalanpalvelusten kirja. 2001.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käsikirja I.
Helsinki. Suomen kirkon sisälähetysseura..

Järvisalo-Hoffström, Katri. 2002.

Sisältölähtöisyys ja vuoden 2000 messusävelmistö: neljä näkökulmaa
Lopputyö: Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin osasto.

Kristittyinä Suomessa, rippikoulukirja maahanmuuttajalle ja ulkosuomalaiselle

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/26C13F2F2D14B14BC225771100453087/\\$FILE/KristittyinaSuomessa.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/26C13F2F2D14B14BC225771100453087/$FILE/KristittyinaSuomessa.pdf) Verkkojulkaisu Sakasti-sivustolla.

Palvelu Suomen evankelisluterilaisen kirkon työntekijöille ja toimijoille.
(Viitattu 10.3.2015)

Koivisto, Juhani. Stabat Mater -tekstin suomennos.

Sibelius-Akatemian Laura-tietokanta.

<http://laura.siba.fi/xwiki/bin/view/Laura/WebSearch?q=stabat+mater>

(Viitattu 8.5.2015)

Kotila, Heikki. 1994.

Liturgian lähteillä: johdatus jumalanpalveluksen historiaan ja teologiaan.

Porvoo. WSOY.

Kujala, Salla. 2012.

Kuolleen kiitosmusiikki: Poisnukkuneen muistaminen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluksen esirukouksessa.

Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Loppupyö.

Lampinen, Timo. 2011.

Psalmimusiikin käyttö Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jumalanpalveluselämässä

Loppupyö: Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin osasto.

Messusävelmistön säestyskirja. 2000.

Pieksämäki. Kirkkopalvelut. Suomen kirkon sisälähetysseura. Nuotti.

Mestarikurssi. Notre Dame, Pariisi. 1997.

Sibelius-Akatemia. Opettajana Olivier Latry.

Suullinen tieto.

Oulunkylän seurakunnan nuotisto.

Kirkkovuoden järjestykseen koottu arkisto, joka sisältää kirkkomusiikkia, jumalanpalvelusmusiikkia ja sovituksia.

Oulunkylän kirkko, Teinintie 10, Helsinki.

Pajamo, Reijo – Tuppurainen, Erkki. 2004.

Suomen musiikin historia, Kirkkomusiikki.

Helsinki. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Palvelkaa Herraa iloiten, Jumalanpalveluksen opas, 2009

Kirkkohallitus, Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta,

Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

Pärt, Arvo. 1990 rev 2002.

Berliner Messe.

Vienna, London, New York. Universal Edition. Nuotti.

Raamattu

<http://www.evl.fi/raamattu/1992/1Sam.16.html>

(Viitattu 8.5.2015)

Rheinberger, Joseph.

Stabat Mater, Op. 138. Nuotti.

http://imslp.org/wiki/Stabat_Mater,_Op.138_%28Rheinberger,_Josef_Gabriel%29

(Viitattu 8.5.2015)

Sariola, Yrjö. 1992.

Jumalan kansan juhla. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettaman käsikirjakomitean välimietintö.

Helsinki. Kirkkohallitus.

Tuppurainen, Erkki. 2007.

Artikkelisarjat: Läntisten kirkkojen musiikki 1520—1800; Schützistä Buxtehudeen

<http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi> (Viitattu 19.2.2015)

Vatanen, Osmo. 2003.

Virikkeitä psalmien musiikilliseen toteutukseen.

Helsinki. Kirkon jumalanpalvelus- ja musiikkitoiminnan keskus.

Virsikirja

<http://evl.fi/virsikirja>

(Viitattu 15.4.2015)

Virtuaalikedraali verkkosivusto. Kirkkovoosi soi.

<http://www2.siba.fi/kirkkovoosisoi/> (Viitattu 16.4.2015)

Vuori, Hilikka-Liisa. 2011.

Neitsyt Marian yrttitarhassa: birgittalaissisarten matutinumien suuret responsorit

Sibelius-Akatemia. Helsinki. Unigrafia.